

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Filosofijos fakultetas

Edukologijos katedra

Aušra Čerkauskienė

Edukologijos studijų programa

Magistro darbas

Kauno apskrities pedagoginis muziejus kaip edukacinė erdvė

Darbo vadovas: dr. Irena Stonkuvienė

Recenzentė: doc. Lilija Duoblienė

VILNIUS, 2008

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS.....	5
1. MUZIEJAUS EDUKACINĖ ERDVĖ KAIP INKULTŪRACIJOS VEIKSNYS.....	8
1.1. Edukacinės mokymosi aplinkos samprata	9
1.2. Muziejinė edukacija teisiniu aspektu.....	11
1.3. Sociokultūrinis muziejinės edukacijos aspektas.....	13
1.4. Užsienio šalių patirtis muziejinės edukacijos klausimais	16
2. KAUNO APSKRITIES PEDAGOGINIO MUZIEJAUS IR KITŲ LIETUVOS MUZIEJŲ EDUKACINIŲ PROGRAMŲ ANALIZĖ	18
2.1. Kiekybinė, tematinė ir metodinė Lietuvos muziejų edukacinių programų analizė	19
2.2. Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų modelis.....	20
3. TYRIMAS „KAUNO APSKRITIES PEDAGOGINIO MUZIEJAUS EDUKACINIŲ PROGRAMŲ MODELIO EFEKTYVUMAS“	30
3.1. Tyrimo „Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų modelio efektyvumas“ metodologija.....	30
3.2. Tyrimo „Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų modelio efektyvumas“ eiga	32
3.2.1. Moksleivių tyrimo rezultatų analizė	32
3.2.2. Mokytojų tyrimo rezultatų analizė.....	43
IŠVADOS	49
REKOMENDACIJOS	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS	51
PRIEDAI.....	55
NUOTRAUKOS	69

SANTRAUKA

Kauno apskrities pedagoginis muziejus kaip edukacinė erdvė

Analizuojant muziejinės edukacijos ir neformalios muziejaus erdvės reikšmę lankytojų inkultūracijai bei atitikimą mokymo standartams, darbe buvo išnagrinėti temos teoriniai ir praktiniai aspektai. Apžvelgus muziejinės edukacijos vystymąsi istorine prasme, išanalizuota muziejinės edukacijos teisinis ir socialinis reglamentavimas, kitų šalių patirtis edukacijos klausimais. Baigiamasis darbas skirtas išsiaiškinti, ar Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje vykdomos edukacinės programos atitinka bendrojo lavinimo mokymo standartus, todėl darbe buvo analizuojamas programų dalyvių bei juos atlydėjusių mokytojų požiūris į edukacines programas, jų naudingumą, atliktas empirinis tyrimas.

Išanalizavus tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad labiausiai yra ugdomi šie kūrybiniai komponentai: nuostatų, kognityviniai, tarpasmeninių santykių ir motyvacijos. Hipotezė, kad edukacinės programos, vykdomos Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje, nevisiškai tenkina mokinių ir mokytojų poreikius, pasitvirtino iš dalies.

Pagrindinės sąvokos: edukacinė erdvė, edukacinė programa, inkultūracija, moksleiviai, mokytojai, muziejus.

SUMMARY

Educational environment of Kaunas Pedagogical Museum

By analyzing the meaning of museum education and non-formal museum space for the enculturation of the visitors and adequacy for the teaching standards, there were theoretical and practical aspects of this topic analyzed. After reviewing the museum education development in the historical context, there were analyzed legal and social regulation of the museum education as well as other countries experiences in education. The final paper is devoted to ascertain if the existing education program in Kaunas Pedagogical Museum match the standards of basic education. Because of this reason there was an attitude of the programs participants and their teachers to the educational programs, their benefits and there was an empirical research performed.

When the results of the research were analyzed, it was found out that these creative components are nurtured most of all: provisions, cognitive components, interpersonal relationships and motivation. The hypothesis, that educational programs in Kaunas Pedagogical Museum meet the teachers and pupils needs, was proved partly.

Keywords: educational environment, educational program, enculturation, pupils, teachers, museum.

IVADAS

Problemos aktualumas. Žmogaus inkultūracija (angl. *enculturation*) – tai sudėtingas procesas, kurio metu visuomenės kultūra yra perduodama vaikams makroaplinkos ir mikroaplinkos sąlygomis, taip skatinant formuoti individualią asmenybę, kuri perima tam tikras kultūros tradicijas bei socialines normas (Harris, 1998, p. 7-10). Tačiau vis dažniau kalbama apie švietimo krizę, pažeistą inkultūracijos procesą, abejingą požiūrį į kultūrą. Kaip rodo tyrimai (Aramavičiūtė, 2005), kultūra, menas šių dienų moksleiviams yra sritys, kurios jų gyvenime nėra laikomos itin svarbiomis.

Kai kurių autorių nuomone, švietimo krizė yra „glaudžiai susijusi su tradicijos krize, tai yra, su mūsų požiūriu į praeitį krize“ (Arendt, 1995, p. 214).

Negatyvų požiūrį į praeitį iliustruoja ir požiūris į muziejus. Dar ir dabar yra laikomasi sustabarėjusios sampratos, kad muziejai - tai apdulkėję senienų kapinynai ir pan. Toks sovietmečiu vyravęs vertinimas Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų posovietinių visuomenių, išliko iki šių dienų. Tačiau dabartinis muziejus - ne tik „kultūros kolekcijų kaupykla“, bet ir netradicinė mokymo(si) erdvė, kuri gali būti panauda skatinant pozityviają moksleivių inkultūraciją bei gerinat mokymosi kokybę ir taip prisidėti prie žinių visuomenės kūrimo.

Šiuo metu Lietuvoje edukacinių erdvių panaudojimo galimybė dar vis diegiama. Remiantis vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos 2006–2011 m. nuostatais (Žin., 2006, Nr. 80-3143), siekiama sukurti tokį mokymosi modelį, kad mokykla, kaip švietimo įstaiga ir muziejus kaip kultūros įstaiga, kaupianti šalies istorinį paveldą, galėtų bendradarbiauti, pasinaudojus muziejuje esančia sukaupta medžiaga, edukacinių programų pavidalu. Edukacinių programų metu muziejų lankytojai suteikiama galimybė tiesiogiai ir aktyviai susipažinti su rinkiniais, liaudies meno kūryba, papročiais, istoriniais įvykiais, įvairiais gamybos procesais, švietimu ir t.t., taip ne tik praturtinant savo žinias, bet ir įgyjant naujų sugebėjimų, įgūdžių bei patiriant naujų emocijų.

Problemos iširtumas.

Sociokultūrinės aplinkos, erdvės įtaką vaiko ugdymui yra nagrinėję S. Šalkauskis (1992), A.Maceina (1990), J. Laužikas (1997), L. Jovaiša (1994). Pastebėtina, kad nors Lietuvos edukologai tiria edukacinių erdvių įtaką, edukacinį stimuliavimą (Targamadžė, 1995), edukacinių novacijų sėkmės ir trikdžių prielaidas, diegimo ypatumus (Janiūnaitė, 2004),

edukacijos vykdymą kultūros įstaigų erdvėje, (Leliūgienė, 2003), tačiau muziejinės edukacijos, muziejaus erdvių panaudojimo kaip kultūrinės edukacijos klausimo beveik neanalizuoja. Iš muziejologų darbų paminėtini Nastazijos Keršytės straipsnis „Muziejinė edukacija ir mokymas(is)“ (2007) ir Jono Bielskio vadybos studija „Ne pelno siekiančios įstaigos (Respublikinis pedagoginis muziejus) vadybos raiška“ (1999). Darbe taip pat bus remiamasi David A. Anderson (1997) bei George E. Hein (2000), kurie analizuoja muziejinės edukacijos realizavimo klausimus bei nagrinėja perspektyvų galimybes, darbais.

Šiame darbe nagrinėjama Kauno apskrities pedagoginio muziejaus, kaip neformalaus švietimo institucijos, edukacinės erdvės optimizavimo **problema**.

Tyrimo objektas – muziejaus edukacinė erdvė.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti muziejinės edukacijos, kaip inkultūracijos veiksnio, galimybes.

Tikslui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

1) išsiaiškinti muziejinės edukacijos ir edukacinių programų sampratą; **2)** išanalizuoti, kokią įtaką muziejinės edukacinės programos turi muziejų lankytojų inkultūracijos procesui; **3)** atskleisti muziejinės edukacinės erdvės teisinį bei socialinį reglamentavimą. **4)** išsiaiškinti Kauno apskrities pedagoginio muziejaus, kitų Lietuvos muziejų bei užsienio šalių muziejinės edukacijos patirtį; **5)** ištirti, ar Pedagoginio muziejaus edukacinės programos ir edukacinės erdvės; **6)** parengti muziejinės edukacijos optimizavimo rekomendacijas.

Hipotezė: Edukacinės muziejų programos, vykdomos Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje, nevisiškai tenkina mokinių ir mokytojų poreikius.

Metodologinis pagrindimas. Tyrimas remiasi kultūrologinėmis (kultūros antropologijos ir kultūros pedagogikos) nuostatomis. kad kultūra yra pagrindinis veiksnys, mokantis vaikus mąstyti, jausti ir veikti visuomenėje. Taip pat remiamasi konstruktyvistine pedagogika, kai svarbesniu yra laikomas mokymasis, o ne mokymas. Edukacinių programų tikslai remiasi kognityvinės teorijos pagrindu, kai yra siekiama ne tik perduoti informaciją, tačiau lavinti, ugdyti pačių edukacinių programų lankytojų supratimą ir aktyvumą, skatinti jų adaptyvumą, mokymąsi kolektyviai spręsti problemas.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, šaltinių bei dokumentų ir atskirų edukacinių programų lyginamoji ir sisteminė analizė, anketinė apklausa, testas, statistinė duomenų analizė.

Darbo mokslinis naujumas ir praktinis reikšmingumas. Lietuvoje muziejinės edukacinės erdvės bei edukacinių programų atitikimo Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus problemos beveik nėra gvildenamos. Tyrimo metu buvo atskleista, jog muziejaus edukacinės programos iš dalies atitinka Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, Remiantis tyrimo rezultatais, parengtos rekomendacijos, skirtos optimizuoti muziejinės edukacinės veiklą perspektyvoje: tobulinti muziejaus lankytojų inkultūrizacijos procesą, siekti, kad darbui su muziejine edukacija dirbtų edukologinį išsilavinimą turintys muziejininkai-pedagogai; ieškoti galimybių ir efektyvesnių būdų geriau organizuoti muziejinės edukacijos ir muziejaus neformaliųjų erdvių panaudojimo galimybių.

Darbo struktūra. Darbą be turinio, įvado, išvadu, rekomendacijų, santraukų lietuvių ir anglų kalbomis, literatūros ir šaltinių sąrašo, sudaro trys dalys. Pirmoji jų skirta apžvelgti muziejinės edukacinės erdvės kaip inkultūracijos veiksnio sampratą, teisinį bei socialinį reglamentavimą, užsienio šalių patirtį muziejinės edukacijos klausimais. Antrojoje dalyje yra apžvelgiama Lietuvos muziejuose ir Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje vykdomų edukacinių programų lyginamoji ir sisteminė analizė. Trečioji dalis – tyrimas, skirtas ištirti Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų naudingumą muziejaus lankytojų inkultūracijai.

I. MUZIEJAUS EDUKACINĖ ERDVĖ KAIP INKULTŪRACIJOS VEIKSNYS

Jaunos asmenybės inkultūracijos procese svarbu ne tik perimti visuomenines normas ir nuostatas, tačiau yra reikšmingas ir pats procesas. Inkultūracija dalinai yra sąmoninga, dalinai nesąmoninga mokymo patirtis, remiasi nukreipimu, kurį vykdo vyresniosios kartos atstovai, taikydami vaikų skatinimo ir baudymo priemones: „Kiekviena karta yra išmokyta ne tik kartoti ankstesnės kartos elgesį, bet ir atlyginti už elgesį, kuris atitinka jos pačios inkultūracijos patirties modelį, ir bausti už kitokį ar bent neskatinti kitokio elgesio“ (Harris, 1998, p. 8). Taigi, pakartotas patirties modelis ne visada yra suvokiamas kaip vienos kartos perdavimo kitai rezultatas.

Šiuolaikinėje visuomenėje egzistuoja daug institucijų, kurios vienokiu kitokiu būdu skatina inkultūraciją: tai šeima, bažnyčia, ikimokyklinės įstaigos, mokyklos, kolegijos, universitetai, profesinio tobulinimosi centrai, bibliotekos, įvairūs kursai, muziejai ir kita. Tačiau muziejai išsiskiria iš kitų institucijų savo specifika, informacijos pateikimo būdais, mokymosi galimybėmis. Kultūros įstaigos, teikiančios neformaliojo ugdymo paslaugas, išeinant iš apibrėžtų ir laike nusistovėjusių teritorinių rėmų, ne tik skatina individo išprusimą, tačiau taip pat padeda įsisavinti plačiojoje visuomenėje vyraujančias vertybes bei normas, skatina saviraiškos procesą. Viena tokių galimų neformaliojo ugdymo formų – edukacinės erdvės kultūros įstaigose, konkrečiau – muziejuje.

Nuo 1931 m. Vokietijoje imtas vartoti „muziejinės pedagogikos“ terminas. Jis yra glaudžiai susijęs su pedagogikos ir psichologijos mokslais. Didžiosios Britanijos ir kitų Europos valstybių muzikologai vietoje termino „muziejinė pedagogika“ vartoja „muziejinės edukacijos“ terminą. Tačiau Lietuvoje muziejinė pedagogika (ar muziejinė edukacija) dar nėra laikoma atskira mokslo disciplina, mokslininkai yra linkę ją priskirti arba prie muzeologijos, arba prie žinių pedagogikos disciplinų (Keršytė, 2007, p. 2). Remiantis L. Jovaišos (2002) ugdymo tikslų ir uždavinių pagrindų sistema, muziejinę edukaciją taip pat galime priskirti ir prie kultūros pedagogikos srities.

Edukacija Lietuvos muziejuose palyginti nauja veikla, nors jos pradžia gali būti siejama su Vilniaus Senienų muziejumi (1856–1864), kur buvo padėti pagrindai pirmajai edukacinei

programai Lietuvoje. Tačiau 1864 metais muziejus carinės rusų valdžios įsakymu buvo uždarytas ir muziejinė edukacija Lietuvoje vėl pradėta vykdyti tik nuo 1996–1997 metų, kuomet savo patirtį Lietuvoje pristatė Didžiosios Britanijos ir Švedijos muziejininkai. Dabar „muziejinė edukacija yra viena svarbiausių muziejų ryšių su visuomene forma, kai specializuotų programų, švenčių, akcijų metu lankytojas tarsi perkeliamas į tam tikrą istorinį laikotarpį, sudaromas sąlygas išbandyti senuosius amatus, meninės kūrybos procesą, senąsias technologijas, mokymo procesą“, – teigia Nastasija Keršytė straipsnyje „Muziejinė edukacija ir mokymas(is)“ (2007, p. 3). Edukacinis darbas su muziejinėmis vertybėmis ugdo ne tik norą išsaugoti paveldą ateities kartoms, tačiau skatina ir estetinį, meninį pajautimą, empatiją ir kt. Taigi, muziejaus lankytojams yra suteikiama galimybė netradicinėje mokymosi erdvėje – muziejaus aplinkoje – kitaip pažvelgti į vieną ar kitą reiškinių, sužinoti naujų negirdėtų faktų, bet ir įsijausti bei suvokti ankstesnių kartų išgyvenimus.

1. 1. Muziejinės edukacinės mokymosi erdvės samprata

Sąvoka „erdvė“ apibrėžiama kaip aplinka, terpė, sfera. Švietimo ir mokslo ministerijos leidinyje „Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija“ (2006-10-20) edukacinė erdvė yra apibūdinama kaip „<...> dinamiška ugdymo ir mokymosi erdvė, sukurta ir veikiama mokytojo bei sąlygota ugdymo tikslo, jį atitinkančio turinio bei jo įsiminimą paremiančių ugdymo formų, metodų, priemonių, mokyklos kultūros bei joje veikiančių mokinių ir kitų subjektų“ (p. 8).

Edukacinių erdvių panaudojimo galimybė formaliajame ir neformaliajame švietime skiriasi. Nors, pasak G. Kvieskienės (2003, p. 229), tiek vienu, tiek kitu atveju, siekis paveikti žmogaus gebėjimus yra tikslingas, tačiau skiriasi galimybės jį prognozuoti, veikimo principai. Formalaus švietimo atveju rezultatai yra sąlyginai lengvai prognozuojami, įgyvendinami per formaliojo ugdymo įstaigas pagal LR Švietimo ir mokslo ministerijos išleistus teisės aktus. To paties negalime pasakyti apie neformalųjį švietimą. Šis nėra taip lengvai prognozuojamas arba griežtai reglamentuojamas. Taigi, vienas svarbiausių abiejų dimensijų skiriamųjų bruožų yra kūrybiškas bendravimas su vaikais, kada asmuo yra veikiamas visos jį supančios aplinkos.

Edukacinė erdvė, kaip neformalaus švietimo įgyvendinimo priemonė, ragina skleisti individo vidiniam suinteresuotumui bei skatina savimotyvaciją. Šiam veiksmui didelės reikšmės turi netradicinių metodų ir priemonių taikymas bei aplinkos pokyčiai.

Edukacinės mokymosi erdvės gali būti organizuojamos specialiai, o gali būti ir natūralios, tačiau

abiem atvejais jos turi turėti edukacinį poveikį asmeniui, kad galėtų edukacinių priemonių pagalba padėti individui sugebėti spręsti jam išskylančias gyvenimiškas ir kitokio pobūdžio dilemas, problemas.

Pagal E. Jensen, (1999) tinkama mokymosi erdvė gali:

- skatinti teigiamą mokinio požiūrį į dalyką;
- užmegzti ryšį tarp ugdytojo ir ugdytinio;
- stimuliuoti mąstymą, išradingumą ir smalsumą;
- kelti savigarbą, pasitikėjimą savimi;
- informuoti, įtikinti, sujaudinti;
- stiprinti mokinio atsakomybės, teisingumo jausmą ir teigiamą požiūrį į mokyklą ar muziejų.

Vis daugiau muziejų suvokia mokymosi bei įdomios, turtingos bei netradicines erdvės daromą įtaką asmens inkultūracijos procesui. Sparti informacinių technologijų plėtotė šiandien yra vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių įtaką tiek ugdymo turiniui, tiek metodams. Šiuolaikinę visuomenę tiriantys mokslininkai į žinių visuomenę žvelgia kaip į tam tikrą naują bendrojo būvio formą, kuri kuriasi ir Lietuvoje. Besikuriant žinių visuomenei, sparčiai didėja informacijos, kurią reikia įvaldyti, kiekis. Vertę praranda mechaniškai įsimintos enciklopedinės žinios ir vis svarbesni tampa bendrieji_ mąstymo, informacijos paieškos, atrankos, sisteminimo, interpretavimo, perteikimo, taip pat žinių taikymo gebėjimai bei gilus mokomųjų dalykų supratimas (Janiūnienė, 2004, p. 45).

Sparčiai auga reikalavimai mokymo ir mokymosi kokybei. J. D. Novak (1984) nuomone, mokymasis yra aktyvus ir konstruktyvus procesas. Besimokanti visuomenė yra ne pasyvūs informacijos gavėjai, jie aktyviai modeliuoja bei konstruoja savo žinias ir įgūdžius, remdamiesi jau turimomis – tiek mokslinėmis, tiek savo patirtimi sukauptomis žiniomis, sąveikaudami su juos supančia aplinka. Didžiosios Britanijos mokslininkas profesorius G. E. Hein (2000, p. 47) muziejams siūlo pasirinkti konstruktyvaus mokymo(-si) paradigmos modelį (žr. priedą Nr. 1). Jo nuomone, muziejinės edukacijos metodai ir formos yra orientuojami į aktyvų mokymo(-si) pobūdį, vengiant pasyvumo mokymo(-si) procese. Be to, muziejinės edukacijos tikslas yra ne tik perduoti informaciją, o netradicinių erdvių dėka, skatinti ir lavinti pačių mokinių supratimą ir aktyvumą, išmokant juos susivokti pasaulyje, kuriame jie gyvena, ir bendrai spręsti problemas.

Svarbiausi konstruktyvistinio muziejaus požymiai pasak N. Keršytės yra šie: <...> „daugelio mokymo(-si) modelių (programų) plėtojimas, kai eksperimentuojama, ieškoma sąsajų su eksponatais, ir įvairių žiūros taškų, planų, interpretacijų pristatymas“ (2007, p.4). Tai

mokymasis iš patirties, perprantant aplinką, erdvę, ugdant kognityvinius gebėjimus.

Nuo „muziejinės edukacijos“ termino neatsiejamas terminas „edukacinės programos“. Jos muziejaus erdvėje laikomos papildomo ugdymo forma. Edukacinės programos muziejaus erdvėje laikoma papildomo ugdymo forma. Edukacinės programos – tai netradiciniais, įvairiais mokymo(-si) metodais besiremiantys renginiai, kurių pagrindinė funkcija yra mokymasis atrandant, tačiau žinant, ko yra ieškoma.

Apibendrinant, galime teigti, jog **muziejinė edukacinė erdvė** – tai aplinka, kai edukacinėmis priemonėmis besiremiančių būdų dėka muziejaus erdvėje sudaromos galimybės žmogui laisvai ir savarankiškai pasirinkti jam priimtinausius mokymosi būdus bei taip skatinti asmens inkultūracijos procesą.

1. 2. Muziejinė edukacija teisiniu aspektu

Kaip jau minėta, muziejinė edukacija Lietuvoje yra ganėtinai nauja muziejų veiklos kryptis, kuri sparčiai populiarėja dabartiniuose muziejuose. Pirmasis žingsnis žengtas politikoje: 2006 m. rugsėjo 21 d. LR Vyriausybė patvirtino vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos 2006–2011 metų programą (Žin., 2006, Nr. 80-3143), kur rekomenduoti savivaldybėms dalyvauti įgyvendinant šią programą ir skirti iš savo biudžetų lėšų jai įgyvendinti. Taigi, siekiama plėtoti vaikų ir jaunimo iniciatyvumą, novatoriškus mokymo būdus. Dokumento projektas įvairiapusiškai aptaria kultūros švietimo tobulinimo koncepciją. Tai įgalina atsirasti muziejų bei švietimo ir kultūros ministerijų tarpusavio santykių pagrindui.

Lietuvos formaliojo ir neformaliojo vaikų švietimo mokyklos atlieka pradinio kultūros pažinimo funkciją. Ugdymo programomis siekiama ne tik atskleisti kultūros pagrindus, tradicijas ir vertybes, bet ir sudaryti mokinių saviraiškos sąlygas. Bendrojo ugdymo planuose 10 dienų per mokslo metus gali būti skiriamos pažintinei, kultūrinei, mokslinei ir kitai veiklai. Apie 20 procentų mokinių dalyvauja trumpalaikėse kryptingo meninio užimtumo programose ir renginiuose (Vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos 2006–2011 metų programa, žin., 2006, Nr. 80-3143, p. 1-2).

Taigi, muziejų ir savivaldybių švietimo skyrių bei mokyklų bendradarbiavimas yra jau „matomas“. Kauno mieste ir rajone jau vyksta muziejų edukacinių programų atitikimo mokyklų mokymo programoms kriterijų sudarymo darbai. Atsižvelgiant, kokias edukacines programas siūlo muziejai, suburtos dalykų mokytojų iniciatyvinės grupės nustato, kokių muziejų edukacinės

programos būtų galima parinkti norint pravesti netradicinę pamoką neformalioje erdvėje.

LR muziejų įstatymo 2 straipsnyje yra nurodyta, jog „muziejus – juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė, viešoji įstaiga ar kitos teisinės formos juridinis asmuo, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka, kurio svarbiausia veikla yra kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti bei populiarinti materialines ir dvasines kultūros vertybes bei gamtos objektus“ (Žin., 1995, Nr. 53-1292; 1997, Nr. 65-1546; 2003, Nr. IX-1593). Remiantis LR švietimo 16 straipsnio 2 punktu, jog neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai, muziejus yra neformaliojo švietimo kultūros įstaiga (Žin., 2003, Nr. 63-2853 (2003-06-28))

Kauno apskrities pedagoginis muziejus (*toliau* – Pedagoginis muziejus) įsteigtas 1922 m. Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos ir Kauno miesto savivaldybės, atkurtas Lietuvos TSR Ministrų Tarybos 1958 m. suteikiant Respublikinio muziejaus statusą. Nuo 2002 m. liepos 1 d. steigėjo funkcijos perduotos Kauno apskrities viršininkui. Pedagoginis muziejus – nesiekianti pelno organizacija, kurios veiklos pobūdis – muziejinkystė, dirbantis kaip Lietuvos švietimo istorijos muziejus. Tai vienas seniausių įkurtų muziejų Lietuvoje bei vienintelis tokio pobūdžio muziejus Lietuvoje. Pedagoginis muziejus turi daug bendrų bruožų su edukologijos mokslu, kurių vienas svarbiausių – pedagogikos istoriografija. Muziejaus misija – nacionalinio švietimo istorijos paveldo aktualizavimas ir sklaida, siekiant padėti išsaugoti nacionalinės kultūros tapatumą (2007–2009 m. Kauno Apskrities Pedagoginio Muziejaus Strateginis veiklos planas, p. 3).

Muziejaus veikla grindžiama LR Konstitucija, LR muziejų įstatymu, LR Švietimo įstatymu, neformaliojo vaikų ir suaugusiųjų švietimo įstatymais, LR Seimo priimtais nutarimais, LR Valstybės priimtais nutarimais, kultūros ministro įsakymais, Kauno apskrities viršininko įstatymais, kitais teisės aktais, Kultūros plėtros programa 2004–2009 m. ir Kauno Apskrities Pedagoginio Muziejaus Statutu. Pagrindiniai muziejaus veiklos tikslai yra kaupti, saugoti, tyrinėti ir populiarinti Lietuvos švietimo istorijos muziejines vertybes tenkinant visuomenės švietimo ir kultūros poreikius.

Remiantis muziejų įstatymo 4 straipsnio 4 dalies 6 punktu (Žin., 1995, Nr. 53-1292; 1997, Nr. 65-1546; 2003, Nr. IX-1593), apskričių muziejai bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines moksleivių lavinimo programas. Rengiamos parodos, edukaciniai projektai ir programos, konferencijos, įvairūs su muziejaus veikla susiję leidiniai teigiamai įtakoja visuomenės (ypač vaikų ir jaunimo ugdymą), jų tautinės savimonės formavimąsi.

1.3. Sociokultūrinis muziejinės edukacijos aspektas

Sociokultūrinis aspektas. Giedrės Kvieskienės (2003) nuomone, kultūrinis ugdymas – pati geriausia nepageidautinos moksleivių veiklos prevencija. Įvairūs sociokultūriniai uždaviniai gali būti sėkmingai sprendžiami sužadinant moksleivių domėjimąsi kultūra, menu.

Kultūrinio ugdymo plėtojimui bei novatoriškumui yra skiriamas didelis daugelio šalių mokslininkų, politikų, kultūros darbuotojų, meno atstovų dėmesys. Vaikų ir jaunimo kultūros plėtra rūpinasi ir tarptautinės organizacijos. Tai rodo, jog yra suvokiama, kad permainos švietime yra būtinos pirmiausia dėl žinių visuomenės diktuojamų poreikių ir normų, bei gali būti sėkmingai vykdomos tik „<...> suteikus ugdymui naują asmens kūrybinių galių plėtote paremtą ugdymo formą ir turinį“ (Šiaulytienė, 2003, p. 8).

Šiandien jau neabejojama, jog kultūrinis ugdymas yra svarbus ugdymo pažangos komponentas. Informacinėje visuomenėje kultūrinis ugdymas, edukacinės aplinkos turi realias galimybes pagerinti mokymo ir mokymosi bendrojo lavinimo mokyklose kokybę, novatoriškais būdais skatinti demokratiškumą ir šiuolaikiškumą. Dalios Šiaulytienės teigimu (2003, p. 8), Lietuvoje kultūrinis ugdymas turi senas tradicijas, tačiau, remiantis kitų šalių patirtimi, būtina kultūriniam ugdymui suteikti platesnius tikslus ir uždavinius, formuoti kultūrinei sričiai palankią visuomenės nuomonę. Nors Lietuvos mokykloje domėjimasis kultūriniu ugdymu, kultūra buvo visada, bet deja, vis dažniau ji yra nustumama į šoną, kaip nereikšminga.

Dabar bendrojo lavinimo mokykla gali pati formuoti mokymo procesą. Bendrojo lavinimo mokykla kartu yra ir savita kultūrinė aplinka. Ji padeda ugdyti moksleivius, gerbiančius kultūrą, tautą. Mokykla turėtų stengtis kurti savitą kultūrinio ugdymo modelį, įvertindama ne tik kultūros tradicijas, tačiau ir suprasdama kultūrinio ugdymo reikšmę jaunos kūrybingos asmenybės ugdymui. Be to, svarbią vietą užima muziejų lankymas, šalies kultūros istorijos pažinimas. Įvairių netradicinių metodų pagalba yra stengiamasi prisidėti prie moksleivių mokymo kokybės.

Muziejų edukacinės erdvės yra orientuotos į muziejų lankytojus. Kaip ir daugumoje pasaulio muziejų, taip ir Lietuvoje didžiausia lankytojų grupe išlieka moksleiviai. Didelis dėmesys yra skiriamas muziejaus lankytojų mąstymo procesui, jausmams. Erdvė neturi būti orientuota vien tik į pažinimo sritį, kaip iki šiol bylojo nuostata, sukurta apie muziejus. Pasak J. G. Novak ir B. Gowin (1984), edukacinė erdvė apima tris mokymo formas: pažintinį,

kognityvinį (angl. *cognitive*) mokymąsi (įgyti žinių), emocinį (angl. *emotional*) mokymąsi (jausmų pokyčiai) bei psichomotorinį (angl. *mental power*) mokymąsi (fizinį veiksmų ar veiklos mokymasis). Tik šių visų komponentų sąveika gali padėti besimokančiajam asmeniui išnaudoti edukacinės erdvės teikiamus privalomumus.

Mokyklos vaidmuo asmens socializacijos procesui akcentuojamas labai dažnai, tuo tarpu kitų institucijų indėlis į šį procesą nėra taip plačiai eskaluojamas. Tuo tarpu ugdymui svarbios trys veiksmų grupės (Targamadžė, 1995. p. 5):

- 1) Prigimtiniai ugdymo veiksniai (tėvai);
- 2) Netiesioginiai ugdymo veiksniai (šeimai nariai, bendruomenė, valstybė);
- 3) Atsitiktiniai ugdymo veiksniai (asmens socialinė aplinka).

Svarbus savimotyvacijos atsiradimas edukacinio mokymosi procese. Pirmiausia reikia pastebėti, kad motyvacija sudaryta iš dviejų – vidinio ir išorinio – aspektų. Svarbesniu laikytinas pirmasis – vidinė motyvacija, kurios svarbiausiais motyvais Vilija Targamadžė (1995, p. 42) laiko:

- smalsumą;
- fizinį ir dvasinį tobulėjimą (sutampantį su asmens poreikiais);
- gaunamas teigiamas emocijas;
- saviugdą;
- gaunamus rezultatus ir jų analizę (neatsižvelgiant, ar rezultatai teigiami, ar neigiami);
- asmeninių kompetencijų kėlimą;
- nepriklausomybės / priklausomybės aspektą (norą jaustis nepriklausomam nuo ugdytojo).

Taigi, įgyjamos patirties pritaikomumui gana didelę reikšmę turi erdvės aspektas: kaip ugdytinis stengiasi kuo mažiau priklausyti nuo ugdytojo, taip ir ugdymo vieta apsprendžia gaunamos informacijos įsisavinimą. Tai – viena priežasčių, kodėl darbo empiriniam tyrimui pasirinkta Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinė erdvė.

Kalbant apie išorinius motyvacijos aspektus, svarbi ateities perspektyva ir įgyjamos ilgą laiką kompetencijos, žinios ir gebėjimai. Kultūrinės kompetencijos yra svarbios kiekvieno asmens profesinėje karjeroje ir asmeniniame gyvenime. Kompetencija (lot. *kompetentia* – priklausomybė pagal teisę) – institucijos ar asmens įgaliojimų sritis, klausimų sritis, kurioje tam tikras asmuo turi žinių, patyrimo (Šiaulytėnė, 2003, p. 9). 2002 m. Vokietijoje vykusioje konferencijoje „Kompetencijų vystymas kultūriniame ugdyme“, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (Organization for Economic Co-operation and Development, OECD)

pristatė kultūrinio ugdymo vertinimo sistemą, kur kultūrinės kompetencijos buvo pripažintos kaip vienos svarbiausių žmogaus sėkmingos socializacijos komponentų. Svarbiausios kultūrinės kompetencijos, kurios gali būti įgyjamos:

- funkcionuojant socialinėje plotmėje (gebėjimas bendrauti su kitais, gebėjimas bendradarbiauti bei gebėjimas išspręsti problemas ir konfliktines situacijas),
- veikiant savarankiškai (savo atsakomybės, interesų, poreikių žinojimas bei gebėjimas koordinuoti savo gyvenimo planus ir asmeninius projektus ir sugebėjimas veikti platesniame kontekste),
- veikiant intelektinei, komunikacijos priemonių sistemai (gebėjimas suvokti simbolių kalbą, tekstą; gebėjimas naudotis informacija ir žiniomis; gebėjimas naudotis naujomis technologijomis).

Kompetencijos įgijimas nebūtinai turi būti siejamas su mokymu ir mokymusi mokykloje. Šalia švietimo įstaigų kitos institucijos taip pat imasi atsakomybės už kompetencijų ugdymą: tai šeima, medija priemonių sistema, religinės ir kultūrinės organizacijos, kultūrinės įstaigos, muziejai.

Vadinasi, ne mokykla ar muziejus tampa visuomenės centru, bet mokykloje / muziejuje kuriama kultūra įsilieja į bendruomenės gyvenimą. Nauja industrinė aplinka reikalauja darbuotojų, kurie galėtų patys organizuoti savo darbą, suprastų reiškinį kompleksiskai. Mokiniam reikia integruoti žinias, procesus, būti išradiniais, gebėti spręsti problemas. Kultūrinis ugdymas tobulina mokinių gebėjimus integruoti tai, kas yra išmokta kitose srityse.

Taigi, mokyklose pradėtas įgyvendinti savas kultūrinio ugdymo modelis padėtų spręsti aktualią šių dienų švietimo problemą – įvairiapusį visuomenės (muziejaus) ir mokyklos bendradarbiavimą. Nors Lietuvoje edukacinių erdvių ir programų įtraukimo modelis į mokymo programas yra dar tik kuriamas, Didžiosios Britanijos, JAV, Skandinavijos šalių ir kiti užsienio muziejai aktyviai bendradarbiauja su mokyklomis. Toks bendradarbiavimas ypač suaktyvėjo prieš dvidešimt – trisdešimt metų, kai į mokymo programas buvo įtrauktas muziejų lankymas.

1.4. Užsienio šalių patirtis muziejinės edukacijos klausimais

Mokyklose visas ugdymo turinys yra perkrautas. Mokiniai yra varginami „svarbių dalykų“ užduotimis, didelės apimties namų darbais. Kultūrai, kaip „ne itin svarbiai“ nebelieka jėgų, lėšų, laiko. Mokymas tik faktų ir žinių, be sąsajų su savo krašto kultūra, pedagoginiu požiūriu yra menkavertis. Tendencija vakarų šalyse – kultūrinis meninis ugdymas yra laikomas vienu iš būdų „susigrąžinti“ vaikus į mokyklą. Perkrautos programos, gatvės draugų įtaka, kiti veiksniai lemia, jog mažėja mokinių, norinčių eiti į mokyklą. Skiriant didesnę dėmesį kultūriniam ugdymui, mokiniai „gražinami“ į mokyklas. Vienas pagrindinių tikslų – sukurti mokinių, mokytojų ir tėvų interesus atliepiančią sistemą, kurioje nebūtų biurokratijos, kuri skatintų novacijas.

Vienas tokių bandymų – tai Jungtinėse Amerikos Valstijose išpopuliarėjusios fundamentalaus pobūdžio Ediso mokyklos, kurios inicijuoja interaktyvias pamokas muziejuose, dailės galerijose ir kitose kultūrinėse vietose (angl. *Edison schools*. 2006–2007 metais 285 000 moksleivių) ¹. Vieni fundamentalių Ediso mokyklos principų yra šie: turiningas ir lankstus ugdymo planas, meninė kūrybinė veikla, profesionali erdvė, aplinka mokytojams bei moksleiviams, mokyklos veikla organizuojama kiekvieno mokinio sėkmei užtikrinti – tai pati geriausia nepageidautinos moksleivių veiklos prevencija.

Viena diena į savaitę yra skiriama kultūrinei, meninei, pažintinei, mokslinei veiklai, tą dieną niekas neina į mokyklą, o vyksta į muziejus, dailės galerijas, kitas kultūros, mokslo įstaigas. Ypač yra populiarinamas projektų metodas, kuomet moksleiviai, grįžę į mokyklą turi atlikti užduotį specialiose darbų laboratorijose, susijusių su aplankyta vieta. Moksleiviai mokomi dirbti tiek savarankiškai, tiek komandoje, kur kiekvieno indėlis yra matomas. Kartais projektai persikelia į kultūros, mokslo įstaigas, kur yra sudaromos sąlygos vykdyti projektinius darbus. Dažnai tai būna muziejų, dailės galerijų edukacinės erdvės. Tai padeda plėsti moksleivių turimų žinių „bagažą“, be to, pajvairina mokymo(-si) turinį. Taigi, muziejus – tai lyg savotiškas mokymo(-si) centras, tačiau jis nesiekia dubliuoti mokyklos. Muziejaus edukacija yra kaip viena galimybių, siekiančių gerinti mokymosi kokybę, išplėsti mokymo(-si) turinį bei formas.

Didžiojoje Britanijoje daugiau kaip dvidešimt metų taikomas konstruktyvaus mokymo(si) paradigmos modelis, čia labai didelis dėmesys yra skiriamas „atradimo“ metodui. Sudaromo sąlygos interpretuoti palyginant turimą medžiagą, bei taip siekti teisingo atsakymo.

¹ <http://www.edisonschools.com>.

Prancūzijos, Marselio Vaikų muziejus – edukacinis centras yra skirtas darbui su vaikais. Šis muziejus priklauso Marselio muziejų direkcijai, kuri vienija svarbiausius miesto istorijos ir dailės muziejus, todėl jis gali disponuoti kitų muziejų eksponatais. Pagal siūlomą programą, vaikai lankosi muziejaus ekspozicijoje, po to edukaciniame centre, kur taikant įvairius metodus (žaidimus, užduočių lapus bei kūrybines pratybas), įtvirtina įgytas žinias arba patirtus įspūdžius.

Skandinavai laikosi požiūrio, jog kultūrinė intervencija į individo asmeninį gyvenimą yra būtina. Populiariausios edukacinės programos yra laiko kelionės (angl. *Time Travel*). Svarbiausiems istoriniams momentams yra sukurtos edukacinės programos, kuriose noriai dalyvauja lankytojai. Visos edukacinės programos yra lyg savotiški vaidybiniai žaidimai, jų metu dalyviai persirengia tuometiniais vaidinamo istorinio laikotarpio drabužiais, pasidalinę vaidmenimis, stengiasi improvizuoti muziejaus darbuotojų siūlomas istorines scenas².

Graikijoje nuo 1994 iki 2007 m. buvo vykdomas meninis, kultūrinis projektas Melina (angl. *Melina Project*). Vienas projekto tikslų – skatinti meno dalykų (dailės, muzikos, ir kt.) mokymą kultūrinėje (muziejuose ir teatruose) bei gamtinėje aplinkoje (prie architektūrinių paminklų)³. 2000 m. Nyderlandų kultūros, švietimo ir mokslo ministerija kartu su Roterdamo universitetu bei padedant kitoms organizacijoms, inicijavo projektą „Mūza ar būtinybė. Menai ir kultūra mokykloje“. Vienas iš projekto tikslų buvo atlikti tyrimus ir nustatyti bendradarbiavimo perspektyvas tarp mokyklų – teatrų – muziejų. Taip buvo siekiama iširti esamą situaciją, bei pagerinti kultūros dalykų įsisavinimo mokyklose kokybę.

Taigi, meninės pakraipos bei etnografinio pobūdžio edukacinės programos užsienio šalyse yra vertinamos labiausiai, galbūt todėl, jog kultūros krizė yra supurčiusi ne vieną šalį, ir jos kultūrinis paveldas, bei pats inkultūracijos procesas yra „pažeistas“. Nuosmukis beveik visose srityse sąlygoja pasyvų visuomenės požiūrį į kultūrą, netgi tam tikrą atbukimą, o edukacinės programos kaip alternatyva, siūlydamos kitoki požiūrį į kultūrą bei žadinant empatiją, galėtų būti vienas iš kultūrinės stagnacijos išsklaidymo prižasčių būdų.

² www.bridgingages.com

³ http://portal.unesco.org/culture/es/ev.php-URL_ID=7463&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

2. KAUNO APSKRITIES PEDAGOGINIO MUZIEJAUS IR KITŲ LIETUVOS MUZIEJŲ EDUKACINIŲ PROGRAMŲ ANALIZĖ

Dauguma Lietuvos muziejų, išbandę įvairias poveikio formas, veiklos diapazono galimybes pritraukti jaunimą, atsižvelgdami į užsienio šalių patirtį, pasirinko edukacinį aspektą, kai netradicinių mokymo metodų pagalba inicijuojama edukacija su: „retro stiliaus su teatriniais, turistiniais ir kitais pramoginiais elementais“ (Bielskis, 2002, p. 37). Senųjų amatų ir verslų atgaivinimas taip pat tapo muziejinkystės objektu. Lietuvoje tai sutapo su tautinio atgimimo banga, domėjimasis ne tik savo kultūra, bet ir užsienio šalių darbo formomis tapo modernu, šiuolaikiška, net patriotiška. Nors tai iš dalies skatino muziejų darbo suprimityvinimą, paviršutiniškumą, nenuoseklumą, tačiau užpildė dalį trūkstamų jaunimo programų.

Pamažu muziejinė edukacija atkreipė mokyklų dėmesį dar ir todėl, jog mokyklos ima ieškoti netradicinių mokymo ir mokymosi metodų. Tampa populiariu su muziejumi sudaryti bendradarbiavimo sutartį ir naudojant moksleivio krepšelio principą.

Šiuo metu Lietuvos muziejų asociacijoje (LMA) yra svarstoma galimybė muziejuose įsteigti muziejininko-pedagogo etatą. Dabar toks etatas yra tik viename muziejuje Lietuvoje – Kėdainių krašto muziejuje. Ne paslaptis, jog dažniausiai edukacines programas muziejuose veda pačios muziejininkės, kurios kartais turi ekskursijų vadovo – gido pažymėjimą arba visai jo neturi. Dažnai edukacinių programų metu vien istorinių žinių nepakanka, tad čia gelbėtų pedagoginės, psichologinės žinios. Tokio etato įsteigimas muziejuose suteiktų vykdomai muziejinei veiklai kokybiškumo: edukologinį išsilavinimą muziejininkas-pedagogas kvalifikuotas savo srities specialistas, turintis ne tik žinių apie muziejininkystę, bet ir pedagoginių, psichologijos žinių, kurios ypač padeda bendraujant su lankytojais, ugdant jų kognityvines ir kitas kompetencijas ir įgūdžius.

Šiandienos Lietuvos muziejų vizija – virtualūs muziejai bei virtuali muziejinė edukacija. Užsienio praktikoje šis muziejaus interaktyvus lankymo būdas išpopuliarėjo veikiant konstruktyvistinėms nuotaikoms. Muziejai, vadovaudamiesi žinių (informacinės) visuomenės koncepcijos nuostatomis, siekia plėtoti informacinės kultūros paveldo edukacines erdves. Anot N. Keršytės (2007, p. 5), vyrauja trys virtualių muziejų pobūdžio tendencijos: „internetu brošiūros“ tipo, „turinio muziejai“ daiktinės muziejaus reprodukcijos trimatėje erdvėje, bei

struktūros pagal temines koncepcijas. Ne veltui daugiausia užsienio literatūros yra skiriama būtent informacinio pobūdžio edukacijai. Martin Ryder ir Storage Tek straipsnyje „From local to virtual learning environments“⁴ teigia, jog fizinės edukacinės aplinkos tapdamos virtualiosiomis edukacinėmis erdvėmis, turi daug privalumų: visų pirma virtualių muziejų erdvėse gali dalyvauti daugybė vartotojų vienu metu, tuo tarpu „fiziniame“ muziejuje toks dalyvių skaičius yra ribojamas. Taip pat svarbu yra tai, kad eksponatų virtualias reprodukcijas gali patyrinėti pasitelkiant objektų priartinimo galimybę, atlikti įvairias edukacines užduotis ir iš karto gauti atsakymus į rūpimus klausimus įvairių informacinių technologijų įrankių pagalba.

Tačiau virtualiosios muziejų edukacinės erdvės panaudojimo galimybės pakankamai diskutuotinas klausimas. Kyla daug abejonių, ar tokia muziejinės edukacijos forma gali visiškai pakeisti fizinę muziejaus erdvę bei joje teikiamų paslaugų kokybę.

2.1. Tematinė ir metodinė Lietuvos muziejų edukacinių programų analizė

2007 m. Lietuvos muziejų asociacijos duomenimis, 107 Lietuvos muziejai buvo sukaupę daugiau kaip 5 mln. eksponatų. Vien įrengtomis naujomis ekspozicijomis bei sausokomis ekskursijomis nebesudominsi lankytojo. Daugelis sprendimų reikalauja požiūrio kitimo: muziejinė edukacija tapo ta alternatyviaja muziejų veikla, kurios dėka muziejai tobulėja, modernėja, tampa atviresni. Per 2006 metus Lietuvos muziejai surengė daugiau nei 7000, o per 2007 metus – per 7600 edukacinių renginių.

Lietuvos muziejų asociacija atlikto edukacinių programų tyrimo 2007 metais duomenimis, dažniausiai Lietuvos muziejai pasirenka etnografinio pobūdžio, kaimo buities darbų bei verslų tematiką, taip pat labai populiarį kalendorinių švenčių ciklo idėja. Didžiausio edukacinių programų lankytojų skaičiaus per metus teigia sulaukęs Lietuvos dailės muziejus (23045), triskart mažiau – Kretingos muziejus (4723), Pedagoginiame muziejuje – (5362), mažiausio lankytojų skaičiaus – Lietuvos etnokosmologijos muziejus (50) (www.muziejai.lt).

Lankytojų skaičius sąlyginai priklauso nuo muziejaus specializacijos, muziejaus padalinių, edukacinių patalpų skaičiaus bei dydžio, darbuotojų, dirbančių edukacinį darbą, skaičiaus ir kt. Muziejams, kurie turi padalinių, yra žymiai lengviau „sulaukti“ didesnio dėmesio lankytojų, kadangi yra suskaičiuojami visi muziejaus padalinius aplankę lankytojai per metus. Todėl ne nuostabu, jog Lietuvos dailės muziejus teigia sulaukęs tokio didelio skaičiaus lankytojų per

⁴ <http://carbon.cudenver.edu/~mryder/aera95.html>

metus.

Edukacinių renginių *tematika* yra labiau monotoniška, nei dinamiška. Nemažai muziejų siūlo jauniems muziejų lankytojams etnografinio pobūdžio edukacines programas apie duonos kelią, lino kančios kelią, arbatos pasaulio užkulius. Kita populiarūs istorinius laikus simbolizuojančių edukacinių programų – Spaudos draudimo laikotarpis (1864–1904). Pastebėtina, jog per mažas dėmesys yra skiriamas Tarpukario Lietuvos laikmečiui bei vis dar purtomasi kurti sovietmečiui / išėivijos laikotarpiui skirtas edukacines programas. Kai kurie muziejai plėtoja vadinamąją „miestietišką“ kultūrinę edukacinę programą, – kaip Šiaulių muziejus „Aušra“, kur yra pasiūloma muziejaus lankytojams persirengti XVIII a. bei XIX a. damų ir ponų kostiumais.

Pasak K. Lotužytės bei N. Keršytės, muziejams trūksta „modernios Lietuvos kultūros vizijos“ (2007, p. 7). XXI a. Lietuvos muziejai vis dar negali atsisakyti tų pagyvenusių kultūrinių klišių, bei pažvelgti į muziejinkystę kitaip, taip pažadinant iš kultūrinio sąstingio.

Muziejinių moksleivių lavinimo programų *metodinės nuostatos* yra pakankamai įvairios. Percepcinius (klausymą, skaitymą) bei mneminius (mokymasis iš vadovėlio) mokymosi metodus stengiamasi pakeisti *mentaliniiais* (susiję su percepciniais, mneminiiais, bei kūrybingumą skatinančiais metodais) taip pat taikyti *praktinius-operacinius* (mokymosi metodais įsisavintos kultūros vertybės) mokymosi metodus (Jovaiša, 2001, p. 149-168) bei vaidmenų/žaidimų metodiką. Dažniausiai metodinės priemonės pasitelkiamos pagal muziejaus specifiką: meno, istorijos, gamtos, etnografijos, mokslo, kraštotyros, archeologijos, literatūros, technikos, kraštotyros, memorialiniai ir kt. (LR Muziejų įstatymas, 2003, p. 6 (Žin., 1995, Nr. 53-1292; 1997, Nr. 65-1546; 2003, Nr. IX-1593). Vis daugiau muziejų supranta, jog gali prisidėti prie moksleivių ugdymo. Dauguma muziejų, atsižvelgiant į jų specifiką, turi skirtingą interesantų-lankytojų kontingentą. Suprantama, retas kuris muziejus turi galimybių plėsti bendradarbiaujančiųjų sąrašą. Tarkim, vargu ar istorinis-kraštotyris muziejus sudomins gamtos mokslų srities mokytojus savo vykdoma edukacine veikla ir pan. Muziejai labiau orientuojasi į kokybę, o ne į kiekybę.

Vadinasi, edukacinių programų paskirtis – permanentinė. Muziejinės moksleivių lavinimo programos nuolat yra tobulinamos, ir iš dalies stengiamasi priartinti prie bendrojo lavinimo mokyklose dėstomų dalykų turinio, bent iš dalies jį atspindėti. Turi užtikrinti nuolatinio mokymosi / lavinimosi galimybę.

2.2. Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų modelis

Didelės galimybės organizuoti plataus profilio muziejinės moksleivių lavinimo programos yra Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje. Pedagoginis muziejus – yra vienas seniausių (trečias seniausių po Karo muziejaus bei K. Čiurlionio Dailės muziejaus) nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940 m.) įkurtų muziejų. Muziejus buvo įkurtas 1922 m. tuometinės Kauno miesto valdžios. Jo įkūrimo iniciatoriumi ir ilgamečiu vadovu buvo žymus pedagogas, vadovėlių autorius, visuomenės veikėjas *Vincas Ruzgas* (1890–1972). Nuo 1922 iki 1940 m. V. Ruzgo pastangomis muziejus tapo ne tik pedagogų kvalifikacijos kėlimo, jaunuomenės ugdymo, bet ir vienu iš to meto Kauno kultūrinio gyvenimo centrų.

Muziejus buvo įkurtas kaip metodinių mokymo priemonių kambarys-paroda. Tuo metu Lietuvos mokyklose vaizdinių-metodinių priemonių labai trūko, todėl jauni mokytojai gaminosi jas patys. Kadangi V. Ruzgas Peterburge studijuodamas pedagoginiame institute buvo lankęs mokymo priemonių kursus, pasiekė, jog būtų suteikta patalpa demonstruoti mokytojų pasidarytas mokymo priemones, buvo vedami seminarai kuriose buvo galima tiek aptarti darbo specifiką, tiek pasidalinti, pasikeisti ir pačiomis priemonėmis (Bielskis, 2002, p. 7). Parodos rengimo komitetą sudarė žymūs pedagogai, V. Ruzgo bendraminčiai broliai A. ir J. Vokietaičiai, prof. J. Vabalas-Gudaitis, P. Mašiotas ir kiti. Kiekvienas jų buvo atsakingas už atskirų dalykų skyrius: V. Ruzgas – už negyvosios ir gyvosios gamtos skyrių, prof. J. Vabalas-Gudaitis – už pedagogikos ir psichologijos skyrius, A. Vokietaitis – už matematikos, P. Mašiotas – už gimtosios kalbos, A. Vireliūnas – už geografijos ir istorijos skyrius, o A. Busilas – už vaikų rankdarbių skyrių.

Tokio pobūdžio muziejus sulaukė didelio pasisekimo, gausaus lankytojų būrio (žr. priedus Nr. 1 ir 3). Deja, Antrojo pasaulinio karo metais muziejus buvo uždarytas, o sovietinė rusų valdžia dar ilgai delsė įteisinti muziejaus veiklą, o įteisinus, muziejus buvo nuolat kilnojamas iš vienos vietos į kitą. Nuo 2001 iki 2006 m. ekskursijos, edukacinės programos nebuvo vykdomos, dėl dabartinio šeštojo muziejaus pastato renovavimo darbų (žr. priedą Nr. 3).

Pedagoginiame muziejuje per 2007 metus apsilankė iš viso 8554 lankytojų, iš jų – 5362 ekskursijų ir edukacinių programų dalyviai (moksleiviai ir lydintys asmenys – mokytojai), surengta 158 edukaciniai renginiai (programos ir ekskursijos). Atsižvelgiant į tai, jog muziejuje yra įsteigtas tik vienas edukatoriaus etatas (taigi, vienu metu gali vykti tik viena ekskursija ar

edukacinė programa), tai yra labai didelis apsilankiusiųjų moksleivių skaičius.

Mokymo(-si) procesas prasideda nuo muziejaus lankytojų – klientų poreikių ir interesų išsiaiškinimo. Pasak Danguolės Beresnevičienės, kuriant nuolatinio mokymosi sistemą: „svarbu žmonėms sudaryti sąlygas tobulėti kaip asmenybėms, integruotis į pasaulio kultūrą“ (Beresnevičienė, 1995, p. 188). Mokymasis labiausiai motyvuotas tuomet, kai atsiranda prieštaravimas tarp asmenybės individualios patirties ir supančio pasaulio iššūkių. Norint suplanuoti mokymo(-si) procesą taip, jog jis būtų veiksmingas, reikia tikslingai parinkti mokymo(-si) metodus.

Siekiant sėkmingos muziejinės edukacijos eigos, edukaciniai metodai bei formos turi būti orientuoti ne į pasyvų, tačiau į aktyvų mokymo(-si) modelį (Ryder M., Tek S). Turi būti pasitelkiami kuo įvairūs mokymo būdai. Dar XVII a. Janas Amosas Komenskis, žymus čekų pedagogas, mokymo pagrindu laikė *jutiminį patyrimą* ir *vaizdingumo principą*. J. A. Komenskis manė, jog visa, kas tik galima, duoti suvokti pojūčiais: matoma – regėjimu, girdima – girdėjimu, kvapus – uodimu, valgoma – skoniu, liečiama – lytėjimu. Pasak jo, pirma reikia ugdyti mokinių pojūčius, vėliau atmintį, po to mąstyseną ir pagaliau ranką ir kalbą (1927). Anot Kurto Tepperweino (1998) svarbiausios mokymąsi skatinančios emocijos yra *smalsumas*, *džiaugsmas*, bei *susižavėjimas*, todėl neformali muziejinė erdvė yra labiau artimesnė moksleiviui.

Pagrindinės muziejinės edukacijos formos Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje yra šios: ekskursija, paskaita, konferencija, renginys (konkursai, šventės, ir kt.) žaidimai, vaidinimai ir kitos. Edukacinės programos dažnai susideda iš kelių prieš tai minėtų formų. Pedagoginiame muziejuje yra vykdoma devynios edukacinės programos. Jos suskirstytos pagal amžiaus grupes ir tematiką. Edukacinės programos yra daugiau tarpdalykinio pobūdžio. Daugiausia edukacinių programų yra skirta jaunesnio amžiaus vaikams iš viso (nuo 1–5 kl.). Taip pat nemažą dalį sudaro 5–9 klasėms skirtos edukacinės programos. Mažiausiai jų – vyresnių klasių moksleiviams.

Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinės programos. Tai daugiau tarpdalykinės programos, tačiau lankytojams pageidaujant, vienas edukacinis užsiėmimas „[domiausios mokymo priemonės“ gali būti skirtas konkrečioms dalykams (biologijai, chemijai, geografijai).

Lilijos Duoblienės (2006) teigimu, Lietuvoje pastaruoju metu populiarėja žaidimų metodika. Žaidimų metodika pasitelkiama ugdant darželinukus, pradinukus, paauglius: „Dažniausiai pasitelkiami vaidybiniai/simuliaciniai žaidimai. Jie skatina empatiją, kūrybiškumą,

kūno, proto ir kalbos raišką, socialinius įgūdžius“ (Duoblienė, 2006, p. 147–148). Vaidybiniai/simuliaciniai žaidimai tampa populiarūs ir muziejinės edukacijos terpėje, kuomet muziejų lankytojams yra suteikiama galimybė vaidmenų žaidimų pagalba vaidinant patiems arba stebint vaidybinio žaidimo procesą, įsijausti, suvokti, patirti vaizduojamojo momento unikalumą, reikšmingumą laiko, erdvės, jausmų atžvilgiu.

1. Edukacinė programa „Tarpukario Lietuvos skautiški vaikų žaidimai“ 1-5 klasėms skirta supažindinti su tarpukario vaikų ir jaunimo organizacijomis popamokine veikla.

Programos tikslas – supažindinti mokinius su popamokine Tarpukario Lietuvos moksleivių veikla, taip pat su viena vaikų ir jaunuomenės organizacijų – skautų organizacija.

Programos uždaviniai:

a) Supažindinti moksleivius su muziejuje saugomais popamokinės veiklos atributais.
b) Sudaryti galimybes išreikšti komunikacinius, tarpusavio bendravimo ir kitus gebėjimus žaidimų pagalba.

c) Mokyti dirbti individualiai ir grupėje, taip pat išmokti gerbti kitą, (nesišaipyti) jam darant žaidimų veiksmus.

d) Programos metu ugdyti moksleivių inkultūracinį aktyvumą.

e) Judesio, išraiškos priemonėmis ugdyti moksleivių kognityvinius ir bendravimo įgūdžius. Moksleiviai žaidžia pastabumą, dėmesį, loginį mąstymą lavinančius žaidimus, taip pat skautiškus bei tautinius žaidimus. Vaikams yra pasiūloma žaisti pastabumą lavinančius žaidimus, pavyzdžiui, žaidimas „Atspėk, kas dingo“. Jo metu vienam vaikui yra užrišamos akys raiščiu, ir jis pasodinamas atskirai nuo visos grupės. Tuo tarpu žaidimo vedėjas išrenka kelis vaikus, kurie tyliai pasišalina išeidami į kitą patalpą. Likusieji vaikai susikeičia vietomis vieni su kitais, kad „spėjikui“ būtų sunkiau atspėti, kurių draugų nėra. Kai duodamas ženklas, „spėjikui“ nuimamas raištis nuo akių ir jis turi greitai atspėti, kokių draugų nėra patalpoje.

Kitas žaidimas „Advokatas ir nusikaltėlis“ reikalauja ypatingai greito reagavimo, kadangi pati situacija yra modeliuojama edukacinės programos metu. Vedantysis žaidimą vaidina teisėją, kuris iškelia vadinamąją bylą, ir bando išsiaiškinti, ar nusikaltėlis yra kaltas dėl padaryto nusikaltimo. Nusikaltimo pobūdis yra „lango iškūlimas“, „smurtas prieš kitą asmenį“, „tyčiojimas iš draugo“ „pavogta vertinga knyga“: moksleiviai pasirenka vieną iš jiems aktualiausių temų ir pabando ją išnarplioti. Vaikai, patys kurdami siužetinę liniją yra skatinami greitai bei logiškai mąstyti, paliečiamos svarbios ir opios šiuolaikinių vaikų elgesio problemos,

ieškoma būdų kaip jų išvengti.

Kiti trys žaidimai yra lengvesnio pobūdžio, tačiau taip pat reikalaujantys greitos reakcijos. Tarkim, „Valgoma nevalgoma“: vaikai turi reaguoti į tariamą balsu maisto pavadinimą, pakeliant ranką. Daiktavardžiai tariami greitai, todėl kartais vaikai susipainioja, ir pakelia ranką sakant ne maisto pavadinimą. Kitas žaidimas „Sakyk žodį“ taip pat reikalauja atsakyti greitai. Vedėjas sako raidę, o paklaustasis turi greitai pasakyti daiktavardį, kurio pirmoji raidė yra vedėjo pasakytoji. Labai įdomu, jog dažniausiai tariant kai kurias raides, vaikai pasako tuos pačius žodžius. Pavyzdžiui, raidė „M“ vaikams asocijuojasi su žodžiu „mama“, o raidė „T“ – labai retai su žodžiu „tėtė“, raidė „N“ – su žodžiu „namas“. Raidė „S“ – su žodžiu „saulė“. Kadangi negalima kartoti tų pačių žodžių, tai reikia pastebėti, jog patys pirmieji žodžiai iš vaikų lūpų dažniausiai būna minėtieji.

Na ir paskutinis žaidimas kuris yra žaidžiamas taip pat su užsidegimu yra „Katė ir šuo“. Vaikai sėdi ratu, ir yra paleidžiami skirtingo dydžio du kamuoliukai „Šuo“ ir „Katė“. Dalyvis, kuriam pateks abu šie kamuoliukai, tampa šių „gyvūnelių“ „šeimininku“ ir turi atlikti užduotį.

Verta pastebėti, jog edukatorius tik parodo, kaip reikia žaisti žaidimus, ir nuolat kuruoja patį žaidimo procesą, tuo tarpu patiems vaikams yra suteikiama galimybė vadovauti žaidimams. Vaikams labai didelį įspūdį padaro, jog kartu su jais žaidžia ir mokytojas. Jiems ypač yra smagu, kai jų auklėtojams reikia atlikti kokią pavestą vedėjo užduotį.

Taigi tokie žaidimai skatina bendravimo, kognityvinius įgūdžius, per žaidimo formą ugdomas domėjimąsis kultūros vertybėmis, dorovės principais.

2. Edukacinė programa „Lietuvių liaudies tautinių ratelių ir žaidimų skrynių atvėrus“ – lietuvių liaudies žaidimais paremta muzikinė edukacinė programa. Skirta 1-4 klasių moksleiviams.

Švietimo sistema tautinio identiteto formavimą pirmiausia sieja su mokinių tautinės sąmonės ugdymu. To siekiama, įgyvendinant tam tikrus ugdymo programų aspektus, metodus ir priemones. Ypatinę vaidmenį čia atlieka etninė kultūra – jos pažinimas, gebėjimas vertinti ir perimti tas tradicijas, kurios sudaro nenykstančias tautos dvasines vertybes. Lietuvoje daugelis šeimų, yra praradę ryšį su etnine kultūra, neišsaugoję šeimos tradicijų ir negali perteikti jų vaikams. Tradicinės šeimos vertybių kaita, etninės savasties nykimas iš dalies sąlygoja tautinio identiteto problemą vaikų ir jaunimo tarpe. Tarp jaunimo plinta dorinis nuosmukis, nesugebėjimas atsispirti humaniško stokojančios masinės kultūros įtakai.

Edukacinės programos *tikslas* yra ne perduoti informaciją, bet skatinti ir ugdyti pačių mokinių supratimą bei aktyvumą.

Programos uždaviniai:

- a) netradicinėje aplinkoje pažaisiti tautinius ratelius ir žaidimus;
- b) lavinti vaikų kūrybiškumą, pastabumą ir aktyvumą;
- c) pristatyti apie tautinių ratelių ir žaidimų praeities papročius;
- d) ugdyti mokinių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį;
- e) ugdyti moksleivių pilietiškumą ir tautinę savimone;
- f) skiepyti meilę lietuvių liaudies kūrybai;
- g) skatinti mokinius tyrinėti tautos dvasinės ir materialinės kultūros palikimą;

Žaidimai: Jauniesiems lankytojams yra pristatomi skirtingų etnografinių Lietuvos regionų žaidimai „Jurgelis meistrelis“ (žemaičių), „Žvirblis“ (suvalkiečių), „Katinas ant pečiaus“ (dzūkų), „Šiaudų batai“ bei „Upytela teka“ (aukštaičių). Pristatant žaidimus, moksleiviai susipažįsta ir su skirtingais etnografiniais Lietuvos regionais. Šalia žaidimų vaikai mena muzikines mįsles, skaičiuotes, kad išsiskaičiuotų, kuris pirmas turi pradėti žaidimą. Ši programa papildoma pamokų metu įgytas žinias. Svarbu yra judesio improvizacija, ryški vaizdinių plėtra, vystosi komunikaciniai gebėjimai, vaikai mokosi pajusti ritmą ir kt.

3. Edukacinė programa „Dailyrasčio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“. 1–5 klasių moksleiviams (30 min.). Tai dailaus rašymo pamokėlė, naudojant tarpukario Lietuvos pradinės mokyklos mokymo reikmenis.

Programos aktualumas: Vis dažniau mokytojai ir tėvai skundžiasi, kad jų vaikai rašo nedailiai, netvarkingai, kartais net neįskaitomai. Šiandieniniame gyvenime rašymą ranka pamažu išstumia kompiuteris, mobilusis telefonas. Nepaisant sumažėjusio rašymo ranka popieriuje vaidmens, daili rašysena vis dėlto byloja apie žmogaus išsilavinimą, kultūrą, tvarkingumą ir kitus aspektus. Nors dailyrasčio, kaip mokomojo dalyko, ugdymo planuose seniai nėra, bet jo metodikos elementus pravartu prisiminti ir taikyti.

Programos tikslas: supažindinti mokinius su dailaus rašto tradicijomis Tarpukario Lietuvoje, taikant novatoriškus mokymo ir mokymosi metodus neformalioje muziejaus kultūrinėje erdvėje,.

Programos uždaviniai:

- 4) Pristatyti edukacinės programos dalyviams dailyrasčio atsiradimo istorija;

- 5) Supažindinti moksleivius su seniausiomis rašymo priemonėmis Lietuvoje (stilius – vaško lentelė, žąsies plunksna, grifelinė lentelė, metalinis plunksnakotis);
- 6) Pristatyti moksleiviams ketvirtąją seniausią rašymo priemonę Lietuvoje – metalinę plunksną, jos rašymo ypatybes bei tarpukaryje populiariausius elementorius;
- 7) Lavinti vaikų kūrybiškumą, pastabumą ir aktyvumą, atliekant pavestas užduotis;
- 8) Ugdyti mokinių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį.

Programoje taikomi metodai: skaitymo metodas „Mokausi raidžių“ – lyginama tarpukario metais išleisti elementoriai ir dabartinių laikų dailiraščio pratybų knygos.

Edukacinėje programoje „Dailiraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“ skatinama vaikus vertinti rašto grožį. Jos metu moksleiviai supažindinami su rašto atsiradimo svarba ateities kartoms, kai net iki XV amžiaus (1450 m. J. Gutenbergo išleista pirmoji spausdintinė knyga – Biblija) knygos buvo perrašinėjamos. Moksleiviams yra pristatomos seniausios rašymo priemonės Lietuvoje. Rodomi jiems mūsų senolių, gyvenusių Tarpukario Lietuvoje, rašysenos pavyzdžiai ir jie yra aptariami.

KAPM ekspozicijos antroje salėje, pristatančioje tarpukario Lietuvos švietimo istorijos laikmetį, yra daug su dailiraščiu susijusių eksponatų (elementorių, metalinių plunksnakočių, dailiraščio sąsiuvinė, rašalo buteliukų ir kt.). Moksleiviai yra supažindinami trumpai su tarpukario Lietuvoje „gyvavusiomis“ dailaus rašto tradicijomis ir pakviečiami į edukacinę klasę atlikti užduočių.

Edukacinėje klasėje dalyviams yra pateikiama nedidelių užduočių, kurių tikslas – dailusis rašymas. Kaip pavyzdį pasitelkiama kunigo Juozapo Ambraziejaus-Ambrazevičiaus „Elementorius“ (1906 m.) pamokomojo pobūdžio tekstas „Katinas“, bei dailaus rašto pavyzdys.

Moksleiviams yra siūloma perrašyti visas dailaus rašto abėcėlės raides, kartu atrasti, kokių dviejų raidžių nėra abėcėlės pavyzdyje („F“ ir „H“). Moksleiviams pasiūloma jas surasti ir sukurti pagal dailaus rašto taisykles po didžiąją ir mažąją raides.

Tobulinant rašymo įgūdžius, svarbus klaidų taisymas ir vertinimas. Atsižvelgiant į dabartines gramatikos taisykles bei į „Elementoriaus“ išleidimo metus, tekstas „Katinas“ yra su gramatinėmis klaidomis. Edukacinės programos metu moksleiviams yra pasiūloma nurašyti tekstą „Katinas“, ištaisant visas gramatines klaidas. Tokiu būdu yra skatinami nenurašyti nuo teksto o mokėti jį perrašyti, be to moksleiviai supažindinami su lietuviškos kalbos kitimo tendencijomis – stebi, kaip kito lietuvių kalba, jos gramatikos formos.

4. Edukacinė programa „Piešiame mokyklą“ ir 5. edukacinė programa „Karpinių pamoka“ skirtos pradinių klasių moksleiviams. Menas – vienas pirmųjų kalbėjimo su kitais būdų (Myers, D. G., 2000). Komunikuodami meno formų kalba galime išlikti individualūs, autentiški, piešiniu pasakyti tai, ko žodžiais nemokėtume, negalėtume ir nedrįstume išreikšti. Anot Dalley T. (2004), meno terapija gali būti taikoma ir sutrikusio intelekto vaikams tais atvejais, kai įprastas verbalinis kontaktas yra mažiau sėkmingas.

Meno terapijos konkrečių pasiekimų ar tikslų rezultatų neįmanoma užfiksuoti. Tai individualus darbas, kiekvienam asmeniškai ir perdėm intymus, kad būtų lengvai nusakytas ar įvertintas žodžiu. Žmoguje pradėtas keitimosi procesas gali vykti visą gyvenimą. Dažnai jis iš išorės gali būti visiškai nepastebimas ir sunkiai suvokiamas kitiems (Myers 2000). Bendravimas piešinių, karpinių pagalba yra labai subtilus, gyvas bendravimas, leidžiantis atskleisti galias žmogaus egzistencijos paslaptis.

Taigi, edukacinės programose svarbus individualus darbas su kiekvienu iš programos dalyvių ir mokymasis bendrauti bei dirbti grupėje.

Programų tikslai: taikant novatoriškus mokymo ir mokymosi metodus neformalioje muziejaus kultūrinėje erdvėje, supažindinti mokinius su muziejaus ekspozicijoje esančiais eksponatais pasitelkiant meno – piešimo ir karpymo – technikas.

Programų uždaviniai:

1. Supažindinti moksleivius su muziejaus ekspozicijoje esančiais eksponatais.
2. Sudaryti galimybes išreikšti savo jausmus, pasitelkiant meno formą – piešimą.
3. Mokyti dirbti individualiai ir grupėje, taip pat išmokyti gerbti kito nuomonę interpretuojant draugo piešinį.
4. Programos metu ugdyti moksleivių inkultūracinį aktyvumą.
5. Meno išraiškos priemonėmis ugdyti moksleivių kognityvinius ir bendravimo įgūdžius (*Копытин, А. И., 2000*).

Programose taikomi metodai: Programa vykdoma pagal Kristinos Onos Polukordienės paruoštą meno terapijos metodiką, kurią galima rasti Rimanto Kočiūno sudarytoje knygoje “Grupinė psichoterapija Lietuvoje. Teoriniai modeliai ir jų taikymas” (2001).

6. Edukacinė programa „Daraktorinė (Slaptoji) mokykla“ – tai žaidimas-pamoka

atkurtoje XIX amžiaus slaptojoje Lietuvos mokykloje, skirta 4–7 kl. moksleiviams. jauniems muziejaus lankytojams yra pristatomi Spaudos draudymetį (1864–1904) reprezentuojantys eksponatai, supažindinami su to laikmečio eksponatų kopijomis (leidžiama paskaityti iš senovinės maldaknygės, graždankos, parašyti savo vardą grifelinėje lentelėje). Pristačius laikotarpį, moksleiviams patys inscenizuoja slaptojo mokymo situacijas „Slaptosios lietuviškos knygos keliu“. Jau XVII a. pedagogas A. Komenskis atkreipia dėmesį, jog mokiniai geriau išmoks patys, jeigu jie mokys vieni kitus (1927).

Programos tikslas: supažindinti jaunimą su slaptųjų (daraktorinių) mokyklų laikotarpiu Lietuvoje bei aktyvinti ir efektyvinti vertybių sklaidą, didinant moksleivių motyvaciją domėtis Lietuvos krašto istorija, skatinti jaunimą skaityti, domėtis knygomis.

Programos uždaviniai:

1. Pristatyti edukacinės programos dalyviams spaudos draudimo laikotarpį;
2. Supažindinti dalyvius su spaudos draudimo laikotarpiu, mokykloje ir visuomeniniame gyvenime taikomas carinės Rusijos rusifikacijos priemonės.
3. Pristatyti moksleiviams daraktorinę mokyklą (slaptąją lietuvišką mokyklą) kaip atsvarą nuo rusifikacijos mechanizmo;
4. Kelti knygos vertę pasitelkiant meninės edukacijos priemones;
5. Edukacinės programos metu moksleiviai turės galimybes išbandyti jėgas kūrybinei saviraiškai kultūrinėje erdvėje;
6. Ugdyti mokinių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį.

Programoje taikomi metodai: lyginamasis, istorinis bei vaidmenų/žaidimų (vaidybiniai/simuliacijos) metodikos.

Vaidinimo metu yra akcentuojama spaudos draudymečiu gyvenusių lietuvių butis, pavojai, kurie tykodavo gabenant knygas slapta iš užsienio į Lietuvą. Atskleidžiama vargana daraktorinės mokyklos mokymo(-si) aplinka, akcentuojant mokymo priemonių trūkumą, skatinama įsijausti į to laikmečio realijas. Britų mokslininkas Davidas Andersonas kaip vieną svarbiausių mokymąsi skatinančių emocinių būsenų laiko *empatiją* (1997). Jo nuomone: „Dabartinės socialinės, kultūrinės bei politinės vertybės daug skiriasi nuo anksčiau gyvenusių žmonių propaguotų vertybių, todėl moksleiviai dažnai nemoka įsijausti į istorinių asmenybių emocinę būklę“ (p. 150–155). Todėl neatsitiktinai buvo pasirinktas darbo su originaliais istorijos objektais modelis muziejinėje, o ne mokyklinėje, erdvėje.

Taigi, žaidimų pagalba, yra lavinami moksleivių komunikaciniai įgūdžiai žaidybiniame,

teatrinėje ar kitokio pobūdžio veikloje, panaudojant muzikinius, literatūrinius dialogus.

Sekantys du edukaciniai užsiėmimai yra skirti Lietuvos švietimo istorijos kurso pakartojimui. **7. „Lietuviškos mokyklos praeitis“ edukacinė programa** skirta 4-7 klasėms, **8. „Švietimo istorijos labirintais“ edukacinė programa** yra skiriama vyresnio amžiaus moksleiviams – 8-10 klasėms. Abiejų edukacinių programų modelis yra panašus, skiriasi tik užduočių įvairove.

Edukacinės programos „Lietuviškos mokyklos praeitis“ metu Pedagoginio muziejaus jaunieji lankytojai išklauso teminę ekskursiją, moksleiviai varžosi tarpusavyje atlikinėdami įvairias mokyklines užduotis su XIX – XX amžiaus mokymo priemonių kopijomis. Į užduotus klausimus ieško atsakymų ekspozicijos salėse. Edukacinėje programoje „Švietimo istorijos labirintais“ teminės ekskursijos po muziejaus ekspoziciją metu įgytos moksleivių žinios yra tikrinamos klausimų-atsakymų viktorinoje atlieka konkrečias užduotis, kurios iliustruoja įvairius Lietuvos švietimo istorijos faktus.

Abiejų edukacinių programų tikslai – novatoriškais mokymo(-si) metodais supažindinti moksleivius su pedagogikos istorija.

Muziejų edukacija per vaizdą, lytėjimą, garsą ir pasitelkus kitus netradicinius metodus, suteikia galimybę lankytojams pajauti istorinę praeities dvasią bei suvokti dabarties esamybę ne iš knygų puslapių, bet jaukioje neformalioje muziejaus erdvėje, tarp istorinių vertybių, patvirtinančių jų realumą.

3. TYRIMAS „KAUNO APSKRITIES PEDAGOGINIO MUZIEJAUS EDUKACINIŲ PROGRAMŲ MODELIO EFEKTYVUMAS“

3.1. Tyrimo „Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų modelio efektyvumas“ metodologija

Organizuojant tyrimą, vadovautasi kiekybinio tyrimo socialiniuose moksluose metodine paradigma (dar vadinama normatyvine), kuri socialinę realybę aiškina objektyvistiniu požiūriu (Kardelis, 2002, p. 79-86).

Tyrimo organizavimas. Apklausa vykdoma Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje dviem etapais: 2007 m. rugsėjo mėnesį bei 2008 m. kovo mėnesį.

Atliekant tyrimą, moksleiviams buvo pateikti dalyko žinių ir gebėjimų (kompetencijų) lygmens testai bei testai, kaip užduočių sistema (remiantis B. Bitino knyga „Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas“, 2006).

Tyrimo tipas – kiekybinis, aprašomasis tyrimas.

Duomenų rinkimo metodai – anketinė apklausa bei užduočių testai.

Tyrimo imtis: Anketos pateiktos visiems 470, 7–19 metų amžiaus moksleiviams, dalyvavusiems Pedagoginio muziejaus edukacinėse programose bei 60 anketų moksleivius atlydėjusiems mokytojams.

Duomenų apdorojimas – surinkti duomenys susisteminti ir apdoroti kompiuterine programa Microsoft Office Excel 2007.

Tyrimo atlikimas – moksleivių tyrimo imtis 470 (7–19 metų amžiaus) moksleivių, kurie dalyvavo skirtingose edukacinėse programose. Mokytojų tyrimo imtis – 60 moksleivių atlydėjusių mokytojų ekspertų ir mokytojų metodininkų.

Visiems respondentams paaiškinta, koku tikslu atliekamas tyrimas, užtikrintas respondentų konfidencialumas.

Tyrimui pagrįsti iškelta **hipotezė** – edukacinės muziejų programos, vykdomos Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje, ne visiškai atitinka edukacinių programų dalyvių poreikius.

Pastebime, kad aiškinantis programų efektyvumą, mokslinėje literatūroje siūloma vadovautis įvairiais efektyvumo kriterijais, t. y. asmenų aktyvumu dalyvaujant edukacinėse

programose, jų įgytais/išmoktais įgūdžiais, sugebėjimais, žiniomis ir kt. Tačiau įvertinę esamą situaciją, tyrimo metu vertinome ir moksleivius atlydėjusių mokytojų požiūrį į edukacines programas, jų naudingumą. Taigi, remiantis atsakymais į pateiktus klausimus ir jų analizę, siekiama nustatyti, ar Pedagoginio muziejaus edukacinės programos ir edukacinės erdvės tenkina mokinių ir mokytojų poreikius.

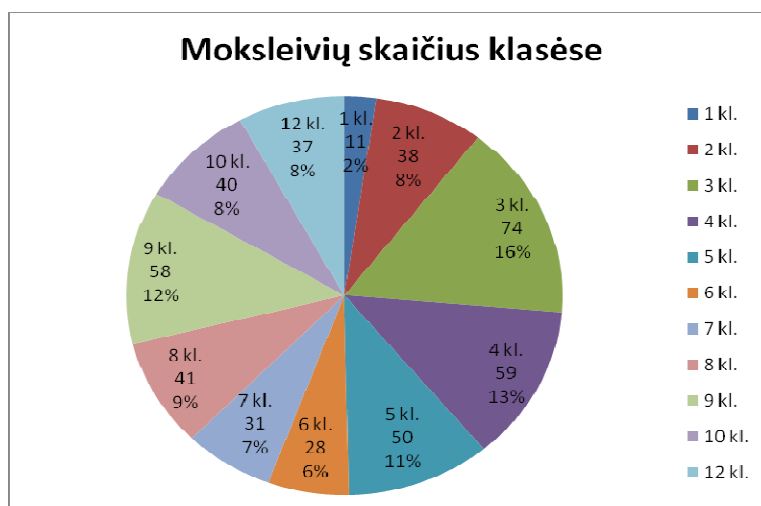
Tyrimo apribojimai – pagrindinis šio tyrimo trūkumas yra tyrėjo užimamos pareigos (Pedagoginio muziejaus edukatorė).

Be to, nors moksleivių buvo prašomi atsakyti savarankiškai ir nuoširdžiai, iš atsakymų, kuriuos pateikė moksleiviai, grupėse pildę anketas, buvo jaučiamas kolektyvinio atskirų grupių darbo principas. Pagrindinės tačiau esmės tai nepakeitė, nes kolektyvinio darbo principu rėmėsi tie moksleiviai, kurie nesugebėjo ar nežinojo savarankiškai atsakyti į klausimus.

3.2. Tyrimo „Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinių programų modelio efektyvumas“ rezultatų analizė

3.2.1. Moksleivių tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo dalyvavo 470 respondentai, iš kurių 2 % mokosi 1 klasėje, 8 % – 2 klasėje, 16 % – 3 klasėje, 13% – 4 klasėje, 13 % – 5 klasėje, 6% – 6 klasėje, 9% – 7 klasėje, 4% – 8 klasėje, 12% – 9 klasėje, 9% – 10 klasėje, 8% – 12 klasėje (žr. 2 pav.).

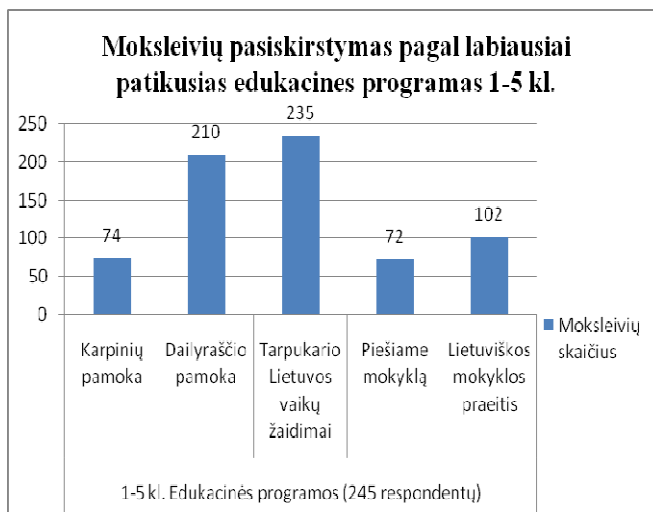
2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klases

Tyrimo respondentai yra Kauno miesto mokyklų moksleiviai. Atsižvelgiant į edukacinių programų pasiūlą, jas galima suskirstyti į du blokus: pirmasis apimtų 1-5 klasėms skirtus edukacinius užsiėmimus (245 respondentai), antrasis – 6-12 klasėms (225 respondentai).

Iš pirmajam blokui priskirtų edukacinių programų, moksleiviai įdomiausia pripažino edukacinę programą „Tarpukario Lietuvos vaikų žaidimai“: visi 245 respondentai vienabalsiai pažymėjo šią edukacinę programą, kaip pačią įdomiausią iš visų pateiktų. Tai vis dėlto gan sąlyginis šios programos „laimėjimas“, kadangi vaikai labai mėgsta žaisti įvairius žaidimus, todėl šios programos iškėlimą į pirmą vietą, galėjo sąlygoti pramogos faktorius. Antroje vietoje – edukacinė programa „Dailiraščio pamoka“, sekanti – „Lietuviškos mokyklos praeitis“. Verta pastebėti, jog pastaroji edukacinė programa apima 4-7 (šioje edukacinėje programoje dalyvavo 191 respondentų iš 470 visų dalyvavusiųjų) klases, taigi, iš dalies ji yra priskiriama tiek

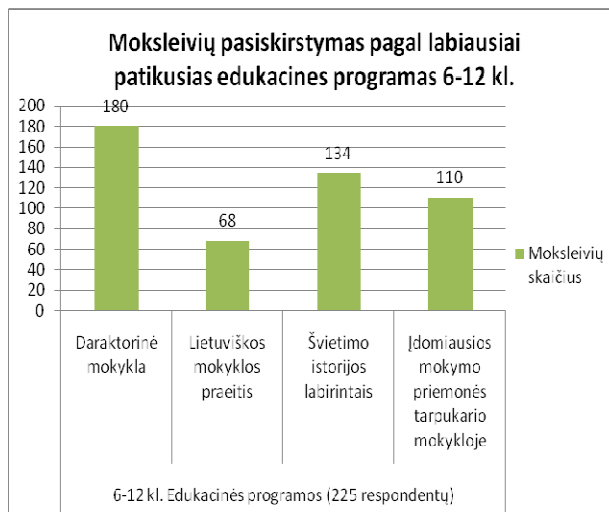
pirmajam, tiek antrajam blokams. Taigi, buvo atskirtos 4-5 kl. bei 6-7 kl. (4-5 kl. sudarė 109 respondentų, 6-7 kl. – 69 respondentų).

Mažiausiai įvertinimų sulaukė „Karpinių pamoka“ ir „Piešiame mokyklą“ (žr. 3 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal labiausiai patikusias edukacines programas

Iš antrojo bloko edukacinių programų 6-12 kl. moksleivių nuomone, įdomiausia yra „Daraktorinė mokykla“. antrąją ir trečiąją vietas dalinasi „Lietuviškos mokyklos praeitis“ (nes dalyvavo tik 6-7 kl., viso 69 respondentai) „Įdomiausios mokymo priemonės tarpukario mokykloje“ bei „Švietimo istorijos labirintais“ (žr. 4 pav.).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal labiausiai patikusias edukacines programas

Taigi, tiek pirmojo bloko, tiek antrojo edukacinių programų bloko pirmose vietose yra tos edukacinės programos, kurios yra sukurtos žaidimo / vaidinimo metodo pagrindu. Vadinasi,

galime daryti išvadą, jog atraktyvi, judri bei įvairi veikla moksleivius domina, suintrigoja labiau, negu panašios į pamoką siūlomos edukacinės programos.

Norėdami išsiaiškinti, ar edukacinės muziejų programos, vykdomos Pedagoginiame muziejuje, atitinka mokymo standartus, buvo pasirinkti keli duomenų rinkimo metodai. Buvo nutarta, jog norint įvertinti edukacinių programų ugdymo turinio kontekstualumą (ar įgyjamos informacinės bei bendrosios kompetencijos, įgūdžiai, žinios), neužtenka vien moksleivių apklausos apie tai, kokia edukacinė programa jam labiausiai patiko ir pan. Visose minėtose aštuoniose edukacinėse programose yra numatoma vienokios ar kitokios užduotys, testai, klausimai. „Karpinių pamokos“ bei „Piešiame mokyklą“ kūrybinio ugdymo edukacinės programos yra meninio pobūdžio, todėl jų metu atliekamos užduotys yra individualios. Įvertinti šių programų naudingumą pasitelkiama apklausa, kur prašoma didėjančia prioritetų tvarka įvertinti teiginius apie edukacines programas. Tokia apklausa, kaip ir testai buvo teikiami kiekvienos edukacinės programos 2007 09 tyrimo ir 2008 03 tyrimo pabaigoje, siekiant iširti mokinių požiūrio į šią edukacinę programą tendencijų kaitą, be to ar šioje programoje įgyta patirtis yra naudinga tolimesniam moksleivio inkultūracijos procese.

Moksleiviams po edukacinės programos „Karpinių pamoka“ (žr. priedą Nr. 2) buvo pateikti apklausos lapai, kur turėjo išdėstyti didėjančia prioritetų tvarka nuo 1 iki 8 teiginius, kurie labiausiai patiko / nepatiko jiems edukacinės programos metu. Šioje apklausoje iš viso dalyvavo 185 respondentų (1-4 kl. moksleiviai) (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Karpinių pamoka“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus edukacinėje programoje „Karpinių pamoka“	Įvertis	Įvertis
		2007 09	2008 03
1	Patiko sukurti matyto daikto ekspozicijoje, popierinę kopiją –	7,5	7,7
2	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį	6,3	6,9
3	Sužinojau daug apie įvairias mokymo priemones	4,8	4,7
4	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje programoje	4,6	4,5
5	Patiko senos karpinių knygos	4,3	4,0
6	Pamokoje man pravers tai, ko čia išmokau	2,9	2,5
7	Daug ką jau žinojau	1,1	1,0

Gauti rezultatai atskleidė, jog moksleiviams tiek pirmojo tyrimo dalies metu 2007 09, tiek

antrosios dalies metu 2008 03, labiausiai patiko kurti pasirinkto daikto ekspozicijos salėje popierinę kopiją – karpinį (įverčiai 7,5 ir 7,7⁵). Mažieji muziejaus lankytojai pažymi, jog norėtų, kad muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį (įverčiai 6,3 ir 6,9). Ne maža dalis moksleivių mano, jog demonstruoti senąsias mokymo priemones (įverčiai 4,8 ir 4,7), bei pavartyti patiems senas karpinių knygas yra taip pat įdomu (įverčiai 4,3 ir 4,0). Kaip rodo 2008 03 tyrimas, susidomėjimas vienu ar kitu aspektu yra sumažėjęs, išskyrus patį karpymo procesą, kuomet 2008 03 įvertis yra didesnis (įverčiai 7,5 ir 7,7), bei taip pat po šio tyrimo antrosios dalies 2008 03, moksleivių noras, kad muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį (įverčiai 6,3 ir 6,9). Mažiausiai įverčiais įvertinti teiginiai, jog „daug ką jau žinojau“ (1,1 ir 1,0) bei „pamokoje man pravers tai, ko čia išmokau“ (2,9 ir 2,5). Taigi, galime spręsti, jog nors moksleiviai su tokio pobūdžio pamokomis mokyklose nėra susidūrę, tačiau karpinių technika jiems yra žinoma, todėl didelio įspūdžio nepadarė, išskyrus, jog reikės pabandyti iškarpyti savo pasirinktą eksponatą, pasitelkiant jau žinoma meno techniką bei naujai pateikta metodinė medžiaga.

Apklausoje apie edukacinės programos „Piešiame mokyklą“ buvo pateikti septyni teiginiai, kuriuos moksleiviai turėjo prioritetiškai išdėstyti didėjančia tvarka (žr. 4 lentelė). Dalyvavo iš viso 245 respondentai (1-5 kl. moksleiviai).

4 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Piešiame mokyklą“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus edukacinėje programoje „Karpinių pamoka“	Įvertis 2007 09	Įvertis 2008 03
1	Patiko sukurti matyto daikto ekspozicijoje, popierinę	7,5	7,7
2	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų	6,3	6,9
3	Sužinojau daug apie įvairias mokymo priemones	4,8	4,7
4	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje programoje	4,6	4,5
5	Patiko senos karpinių knygos	4,3	4,0
6	Pamokoje man pravers tai, ko čia išmokau	2,9	2,5
7	Daug ką jau žinojau	1,1	1,0

Kaip ir edukacinės programos „Karpinių pamoka“, taip ir „Piešiame mokyklą“ edukacinės programos apklausoje pirmą vietą „užėmė“ kūrybinė veikla: piešimas (įverčiai 6,4 ir 6,5).

⁵ Pirmasis įvertis žymi 2007 09 atlikto tyrimo rezultatus, o antrasis – 2008 03 tyrimo rezultatus.

Panašiu principu yra vykdoma ir ši edukacinė programa: moksleiviai yra supažindinami su ekspozicijoje esančiais eksponatais (pasirenkama viena iš trijų ekspozicijos salių), kur yra paprašoma išsirinkti vieną-du labiausiai patikusius eksponatus, ir jį (juos) atvaizduoti naudojant įvairias piešimo technikas. Moksleiviai taip pat teigiamai įvertino ir galimybę pamatyti mokymo priemones ekspozicijos salėse (įverčiai 4,9 ir 4,8). Antrosios tyrimo dalies metu 0,1 balu šis įvertis sumažėjo, bet tai neturi didelės įtakos vertinant vizualumo, kaip metodo svarbos kūrybinio ugdymo edukacinėse programose. Abiejų tyrimo dalių tolimesni rezultatai atskleidžia, jog moksleiviai neprieštarautų, kad dar kartą sudalyvautų šioje edukacinėje programoje (įverčiai 3,4 ir 3,4), taip pat yra patenkinti gauta vaizdine medžiaga (įverčiai 3,4 ir 3,5) bei yra linkę sutikti, kad muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį. Pakankamai žemai įvertinta programos ugdomos kūrybinės galios, jų panaudojimas ateityje. Tikriausiai todėl, kad tokia disciplina yra dėstoma mokykloje žinomu „Dailės pamokos“ terminu, ir matyt moksleiviams tai nėra labai svarbus komponentas (įverčiai 2,5 ir 2,1), tačiau moksleiviai pažymi, jog jų nuomone, per šią edukacinę programą jie sužinojo naujų dalykų, o tai sufleruoja gauti rezultatai (įverčiai 1,2 ir 1,1).

Taigi, kūrybinio ugdymo muziejaus edukacinės programos moksleiviams patinka jų turiniu, tačiau nemato kur galėtų šiuos įgūdžius panaudoti pamokoje. Tai gal sąlyginis teiginys, kadangi jie sulygina mokykloje per dailės pamoką karpinių darymą arba piešimą su muziejaus edukacine programa, taigi, jie čia nemato skirtumo, o tuo pačiu ir prasmės kur bus galima panaudoti šiuos įgūdžius.

Edukacinio užsiėmimo „Dailės pamoka“ tyrimo rezultatai parodė, jog moksleiviai šią edukacinę programą vertina gana aukštai lyginant su kitomis 1-5 klasėms skirtomis edukacinėmis programomis (žr. 2 pav. 210 respondentų jai linkę priskirti antrąją pagal įdomumą vietą pirmajame edukacinių programų bloke). Tyrime dalyvavo 245 respondentai. Respondentams po edukacinės programos buvo pateiktas testinė apklausa, kur jie turėjo atsakyti į specialius klausimus. Tas pats testas buvo pateiktas edukacinės programos 2007 09 tyrimo ir 2008 03 tyrimo pabaigoje (žr. priedą Nr. 3). Buvo tikrinamos žinios, įgytos edukacinės programos metu. Sulyginus abiejų tyrimo dalių rezultatus, paaiškėjo, jog moksleiviai pakankamai gerai įsisavino pateiktą medžiagą, kuri iš dalies jiems buvo ne naujiena.

2% respondentų pažymėjo, jog jiems apie šią rašymo priemonę girdėjo iš savo senelių, 15% – metalinius plunksnakočius naudoja kaip vieną iš piešimo technikų dailės mokyklose (4 klasių moksleivių tarpe), 10% – turi namie, tačiau net 72% apie šią rašymo priemonę nėra

girdėję. Atsižvelgiant į jauną respondentų amžių, tai yra suprantamas dalykas. Moksleiviams buvo pateikti klausimai apie senąsias mokymo priemones. Iš atliktų moksleivių užduočių lapų, ypač sulyginus abi tyrimo dalis, pastebėta nežymių skirtumų. 76% respondentai tiek pirmą kartą, tiek antrą kartą į visus klausimus atsakė teisingai. Pakartojus tyrimą 2008 03, respondentai žymiai greičiau atsakė į pateiktus klausimus. Likę 24% (daugiausiai 1-2 klasių moksleiviai) padarė nežymias klaidėles ar suklydo po kelis kartus. Verta pastebėti, jog daugiausia klaidų darė pirmokai ir antrokai, ypač pirmosios tyrimo dalies metu, tačiau po pusmečio pakartojus tyrimą, respondentai teigė prisimeną kai kuriuos klausimus, bei užduotis, kurias atliko, be to, padarė žymiai mažiau klaidų.

Paprašyti išdėstyti teiginius didėjančia prioritetų tvarka, respondentų nuomonės po abiejų tyrimo dalių kito nežymiai (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Dailiraščio pamoka“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus	Įvertis 2007 09	Įvertis 2008 03
1	Patiko nupiešti pasirinkto daikto ekspozicijoje, kopiją – piešinį	6,4	6,5
2	Sužinojau daug apie įvairias mokymo priemones	4,9	4,8
3	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje programoje	3,4	3,4
4	Užteko pateiktos vaizdinės medžiagos	3,4	3,5
5	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį	3,4	3,2
6	Pamokoje man pravers tai, ko čia išmokau	2,5	2,1
7	Nieko nauja nesužinojau	1,2	1,1

Respondentai nurodė, jog labiausiai patiko rašyti metaliniais plunksnakočiais (įverčiai 6,3 ir 6,4) 1906 metų tekstą (įverčiai 5,1 ir 5,1). Dauguma respondentų mano, jog šioje edukacinėje programoje įgytos informacinės kompetencijos bei gebėjimai pravers jiems ateityje, per kitas pamokas (įverčiai 4,6 ir 5,0), tokia nuostata ypač sustiprėjo po atliktų antrosios tyrimo dalies rezultatų analizės. Ne maža dalis respondentų mano, jog būtų tikslinga įtraukti muziejų lankymą į mokymosi programas (įverčiai 3,4 ir 3,6). Mažiausiai įvertintas teiginys, jog „užtenka vien tik edukatorės pasakojimo“, vadinasi, moksleiviams ypač svarbu ne tik klausytis, tačiau ir matyti, liesti, daryti tam tikras užduotis, taip jie geriau įsimena dalykus.

Kitos edukacinės programos „Lietuviškos mokyklos praeitis“ tyrimo metu paaiškėjo

įdomus faktas. Tyrime dalyvavo 191 respondentai, 4-7 klasių moksleiviai. Teminės ekskursijos metu įgytos žinios buvo tikrinamos klausimų-atsakymų viktorinoje. Kur pateikus užduočių lapus, moksleiviams buvo sudarytos sąlygos naudotis ekspozicijoje esančia informacine medžiaga (stendiniais tekstais, eksponatais, jų kopijomis) ieškant atsakymų į viktorinos klausimus. Pradžioje buvo susidurta su moksleivių negatyvoka nuostata, jog jiems ir čia (muziejuje) reiks atlikti užduotis kaip ir mokykloje. Ši nuostata pasikeisdavo informavus, jog bus leidžiama atsakymų ieškoti ekspozicijos salėse.

Atsakymų ieškojimo proceso stebėjimo metu atsiskleidė, jog didžioji dalis respondentų nesugeba pasinaudoti suteikta galimybe pasinaudoti šia galimybe. Davus startą pradėti pasiruošimo etapą, dauguma respondentų blaškėsi po sales ieškodami atsakymų ne ten kur galėjo juos rasti, tuo tarpu likusioji dalis, atidžiai perskaitydama klausimus, nuosekliai susirinko visą reikiamą informaciją. Tai rodo, jog mokyklose dar nėra aktyviai skatinama pasinaudoti šaltiniais, literatūra, kita medžiaga analizavimo, informacinių ir bendrųjų kompetencijų integravimo į mokymosi procesą galimybe. Moksleiviai labiau žino „kalimo“ techniką, negu išskaityti atsakymą iš šaltinių ir t. t. Todėl kai kurie respondentai pasimetė gavę toki atsakymų ieškojimo užduotį.

Reikia pastebėti, jog nors daliai respondentų buvo sunku ieškoti atsakymų tokiu būdu, visgi net 81% šioje edukacinėje programoje dalyvavusių respondentų pažymėjo, jog buvo naudinga rasti ar patikrinti atsakymus ekspozicijos salėse (įverčiai 6,1 ir 6,3) (žr. 6 lentelę). Taip pat dalis respondentų pareiškė norą dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje programoje (įverčiai 4,8 ir 5,0). Tyrimų rezultatai parodė, jog respondentai palankiai vertina darbą su eksponatų kopijomis (įverčiai 4,2 ir 4,1), kaip senosiomis mokymo priemonėmis, bei vertina galimybę su jomis atlikti užduotis (įverčiai 3,1 ir 3,3).

Pastebėta, jog vyresnių klasių moksleivių tarpe mažėja nuomonė, jog būtų tikslinga įtraukti muziejų lankymą į pamokų tvarkaraštį (įverčiai 2,9 ir 2,8). Paklausti kodėl taip mano, 7 klasių moksleiviai argumentavo tuo, kad jiems neįdomu, jog geriau praleistų laiką Akropolyje (parduotuvių tinkle), arba šiaip slampinėdami kur nors.

6 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Lietuviškos mokyklos praeitis“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus	Įvertis 2007	Įvertis 2008
1	Naudinga buvo rasti, patikrinti atsakymus į klausimus ekspozicijos salėse	6,1	6,3
2	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje	4,8	5,0
3	Buvo taip įdomu, kaip tikėjausi	4,7	5,1
4	Sužinojau daug apie Lietuvos švietimo istoriją	4,9	4,2
5	Įdomu buvo paskaityti senovinių tekstų, atlikti užduotis	4,2	4,1
6	Patiko atlikti raštiškas užduotis, naudojant senąsias rašymo	3,1	3,3
7	Pamokoje man pravers, tai ką aš čia išgirdau, išmokau,	3,1	3,2
8	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį	2,9	2,8

Edukacinės programos „Tarpukario Lietuvos vaikų žaidimai“ tyrimo rezultatai parodė, jog moksleiviams labai patiko ši edukacinė programa (įverčiai 6,0 ir 6,0) (žr. 7 lentelę). Taip pat dauguma jaunųjų muziejaus lankytojų teigė, jog ketina žaisti ir toliau išmokus žaidimus (įverčiai 4,9 ir 4,9).

7 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Tarpukario Lietuvos vaikų žaidimai“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus	Įvertis 2007 09	Įvertis 2008 03
1	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje	6,0	6,0
2	Žaisiu šiuos žaidimus ir už muziejaus ribų	4,9	4,9
3	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų	3,7	3,6
4	Sužinojau daug apie užklasinę mokinių veiklą, skautų	3,2	3,1
5	Įdomi aplinka, tinkama žaisti	2,5	2,1
6	Daug ką jau žinojau	1,5	1,3

Tyrimo rezultatų duomenimis, edukacinės programos „Daraktorinė mokykla“ metu atlikto testo rezultatai 2007 09 ir 2008 03 yra vienas už kitą geresni (žr. priedą Nr. 4 „Testo pavyzdys“). Moksleivių atsakymai į testo klausimus 2008 03 tyrimo metu 15% buvo geresni, negu 2007 09 tyrimo metu. Iš 188 tyrime dalyvavusių respondentų, 62% atsakė be klaidų, 30% padarė vieną-dvi klaidas, o 8% likusiųjų respondentų arba sugadino, arba neatsakė teisingai į pateiktus

klausimus, tačiau visi 188 tyrime dalyvavusiųjų sužymėjo pagal svarbumą teiginius apie edukacinę programą „Daraktorinė mokykla“ (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Daraktorinė mokykla“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus	Įvertis 2007 09	Įvertis 2008 03
1	Vaidinimo metu geriau supratau papasakotą informaciją	7,4	7,6
2	Sužinojau daug įdomaus apie Spaudos draudymetį	4,7	4,9
3	Patiko išbandyti senąsias mokymo priemones	4,1	4,3
4	Netradicinė aplinka (muziejuose veda ne tik ekskursijas!)	4,1	4,2
5	Pamokoje man pravers, tai ką aš čia išgirdau, išmokau, pamačiau	4,2	4,2
6	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje programoje	3,5	3,6
7	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį	3,7	3,6
8	Man užteko vien edukatorės pasakojimo	1,8	1,9

Daugiausia respondentų pritarė teiginiams, jog vaidinimo metu galima geriau suprasti papasakotą informaciją (įverčiai 7,4 ir 7,6) bei tokiu būdu geriau sužinojo apie Spaudos draudimo laikotarpį (įverčiai 4,7 ir 4,9). Taip pat respondentai mano, jog neužtenka vien edukatoriaus pasakojimo (teiginio „Man užteko vien edukatorės pasakojimo“ įverčiai 1,8 ir 1,9).

Tyrimo rezultatai apie edukacinę programą „Švietimo istorijos labirintais“, atskleidė, jog dauguma respondentų, panašiai kaip ir edukacinės programos „Lietuviškos mokyklos praeitis“ tyrimo metu, atlikdami užduočių testą-apklausą 89 iš 156 dalyvavusių respondentų, nesugebėjo arba prireikė ilgesnio laiko susiorientuoti, pasinaudojant suteikta galimybe atrasti patiems atsakymus ekspozicijos salėse. Antrosios tyrimo dalies metu beveik visi respondentai rado atsakymus į klausimus individualiai, laikas. Be to, pirmojo testo rezultatai pakankamai geri: iš dvylikos klausimų 73% atsakė visiškai teisingai, 18% visų respondentų neatsakė į du-tris klausimus, tuo tarpu 9% sugadino arba neatsakė į klausimus. Antrojo testo rezultatai parodė, jog 81% visų respondentų teisingai atsakė į visus pateiktus klausimus, tuo tarpu 19% – suklydo atsakydami į vieną, du ar tris klausimus.

Paprašyti įvertinti teiginius apie edukacinę programą „Švietimo istorijos labirintais“, respondentai daugiausiai taškų skyrė teiginiui, jog sužinojo daug apie informacijos apie Lietuvos švietimo istoriją (įverčiai 5,8 ir 5,9) (žr. 9 lentelę). Taip pat nurodė, jog yra naudinga ieškoti atsakymų į klausimus ekspozicijų salėse (įverčiai 5,1 ir 5,3). Paprašyti pakomentuoti šį teiginį,

vieni respondentai nurodė, jog tai geras būdas nusirašyti ir lengvai laimėti, kiti – kad tai yra įdomus informacijos ieškojimo būdas, nes taip sužinai, pamatai kažką naujo, nežinomo ir t.t.

9 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Švietimo istorijos labirintais“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus	Įvertis 2007 09	Įvertis 2008 03
1	Sužinojau daug apie Lietuvos švietimo istoriją	5,8	5,9
2	Naudinga buvo rasti, patikrinti atsakymus į klausimus ekspozicijos salėse	5,1	5,3
3	Pamokoje man pravers, tai ką aš čia išgirdau, išmokau, pamačiau	4,9	4,8
4	Patiko išbandyti senąsias mokymo priemones	3,7	3,8
5	Buvo taip įdomu, kaip tikėjausi	2,6	2,7
6	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje programoje	2,7	2,7
7	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį	2,6	2,5

Išanalizavus moksleivių pateiktus atsakymus apie edukacinės programos „Įdomiausias mokymo priemonės 1918 – 1940 m. Lietuvos mokykloje“ (žr. 10 lentelę) rezultatus, labiausiai moksleiviams patiko išbandyti kaip veikia senosios chemijos, geografijos bei biologijos mokymo priemonės, daiktai (įverčiai 6,4 ir 6,6) bei atlikti raštiškas užduotis, naudojant senąsias mokymo priemones (įverčiai 6,1 ir 5,9). Iš tiesų, atlikdami raštiškas ir kūrybines užduotis, moksleiviai žymiai greičiau susiorientuodavo ir rasdavo teisingą atsakymą, kai naudodavosi mokymo priemonėmis.

10 lentelė. Respondentų nuomonių pasiskirstymas prioritetų didėjimo tvarka edukacinėje programoje „Įdomiausias mokymo priemonės 1918 – 1940 m. Lietuvos mokykloje“

Nr.	Balsų pasiskirstymas pagal moksleivių pasirinktus prioritetus	Įvertis 2007 09	Įvertis 2008 03
1	Patiko išbandyti kaip veikia senosios mokymo priemonės, daiktai	6,4	6,6
2	Patiko atlikti raštiškas užduotis, naudojant senąsias mokymo priemones	6,1	5,9
3	Įdomu buvo paskaityti senovinius tekstus, atlikti užduotis	4,7	4,8
4	Pamokoje man pravers, tai ką aš čia išgirdau, išmokau, pamačiau	3,8	3,9
5	Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje programoje	3,3	3,5
6	Netradicinė aplinka (muziejuose veda ne tik ekskursijas!)	3,4	3,6
7	Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį	2,9	2,9

8	Sužinojau daug įdomaus apie tarpukario Lietuvos mokyklą	1,9	1,7
---	---	-----	-----

Apibendrinus visus edukacinių programų tyrimus, matoma nuomonių kitimo tendencija: jei, pirmosiose klasėse moksleiviai pareiškia didesnę norą matyti įrašytą muziejų lankymą pamokų tvarkaraščiuose, tai vyresnėse klasėse (nuo 7-8 kl.) ši nuostata ryškiai sumažėja, ir iš „norėčiau“ pereina į „labiau norėčiau nei nenorėčiau“. Tai sąlygoja brendimo amžius, atsirandantys kitokie pasilinksminimo poreikiai, draugų ratas, noras įsilieti į suaugusiųjų pasaulį ir t. t. Tai, kas mažiesiems muziejų lankytojams yra žingeidu, įdomu, smalsu, nauja ir nepatirta, tai, ką muziejai siūlo jie priima su daugiau džiaugsmu, vyresnio amžiaus moksleivį gali imti varžyti. Suvaržymai pasireiškia nenoru išsiskirti iš kitų tarpo, pripažįstant, jog muziejuose galima įdomiai praleisti laiką, nuolat turi užsidėti įvairias veido kaukes, bijoti būti savimi ir t. t. Tačiau įdomu yra tai, kad grupės, kuriose atsakymai į šiuos klausimus buvo sprendžiami kolegialumo principu, nurodė, jog muziejų lankymo įtraukimas į pamokų tvarkaraštį yra mažai tikėtinas, tačiau, moksleiviai, kurie atsakė individualiai, pakankamai aukštai įvertino šią galimybę, kad muziejaus lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį.

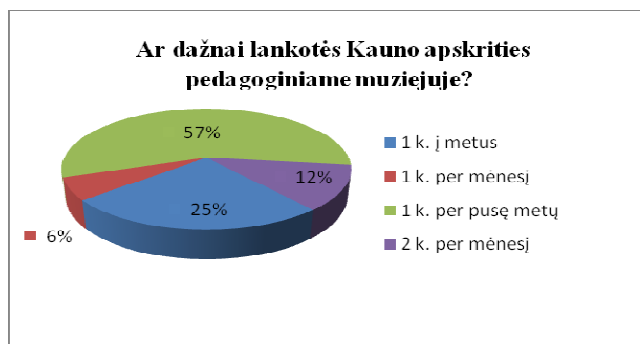
Tyrimo metu pastebėta, jog moksleiviams vis dar sunku pasinaudoti jiems suteikta galimybe, atsakymus rasti ekspozicijos salėse. Tai verčia manyti, jog vaikams ir mokytojams vis dar yra priimtinesnė „dalyko iškalimo“ metodika, nei dalyko supratimo pasinaudojant įvairiais šaltiniais, ieškant teisingo atsakymo, metodu. Todėl, dauguma respondentų iš pradžių sutriko, sužinoję, jog jiems bus leista ieškoti atsakymų į pateiktų užduočių klausimus.

Atliktas tyrimas leido suprasti, kad edukacinės programos, vykdomos Pedagoginiame muziejuje, nepilnamečius respondentus veikia teigiamai ir duoda naudos. Be to, tyrimas atskleidė apklaustųjų nepilnamečių požiūrį į darbą su eksponatais, jų kopijomis. Tyrimas atliktas analizuojant nepilnamečiams respondentams pateiktų anketų atsakymais. Anketos pateiktos didžiajai daugumai Pedagoginiame muziejuje apsilankančių moksleivių, taigi, galima sakyti, jog pats tyrimas bei jo rezultatai ir iš jų formuluojamos išvados yra patikimi.

3.2.2. Mokytojų tyrimo rezultatų analizė.

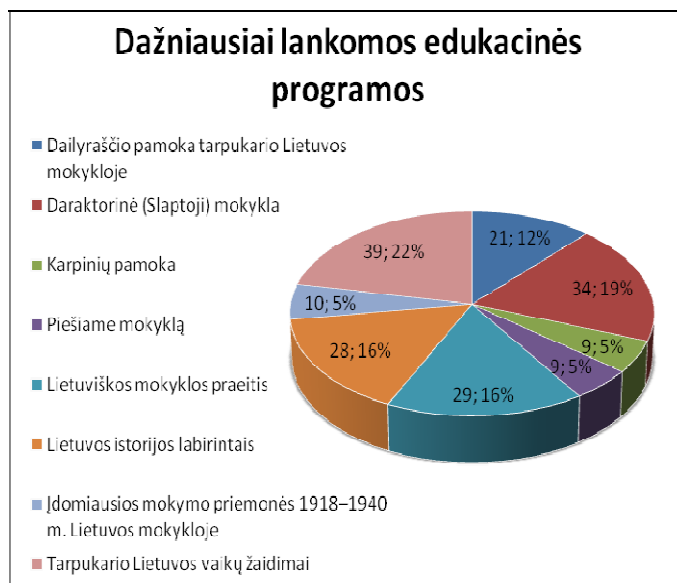
Norint sukonkretinti tyrimo duomenis, buvo pateiktos anketos moksleivius į edukacines programas atlydėjusiems mokytojams, siekiant išsiaiškinti jų požiūrį į vykdomas edukacines programas bei išsiaiškinti, ar jų manymu jos atitinka mokymo standartus. Tyrime dalyvavo 60 mokytojų, atlydėjusių moksleivius į edukacines programas. 27 iš jų nurodė turį mokytojo eksperto kategoriją, 33 – mokytojo metodininko (17 klausimas). Taigi, manome, jog tyrimo duomenys yra patikimi, siekiant nustatyti, kiek muziejuje vykdomos edukacinės programos atitinka mokymo standartus.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kaip dažnai mokytojai su moksleiviais lankosi muziejuose (žr. 5 pav.). Pasirodo, jog net 57% apklaustų respondentų muziejuose lankosi du kartus per metus, 12%, net du kartus per mėnesį, 25% respondentų su moksleiviais lankosi muziejuose vieną kartą metuose, ekskursijos metu, 6% – vieną kartą per mėnesį (Pedagoginio muziejaus duomenimis, dažniausiai lankosi pradinių klasių mokytojos su moksleiviais). Vis respondentai nurodė, jog Pedagoginiame muziejuje apsilanko bent jau du – tris kartus per metus. Taigi, remiantis respondentų atsakymais, galime daryti išvadą, jog muziejai vis dar yra lankomi ne taip dažnai, kaip turėtų būti.

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal muziejų lankomumą

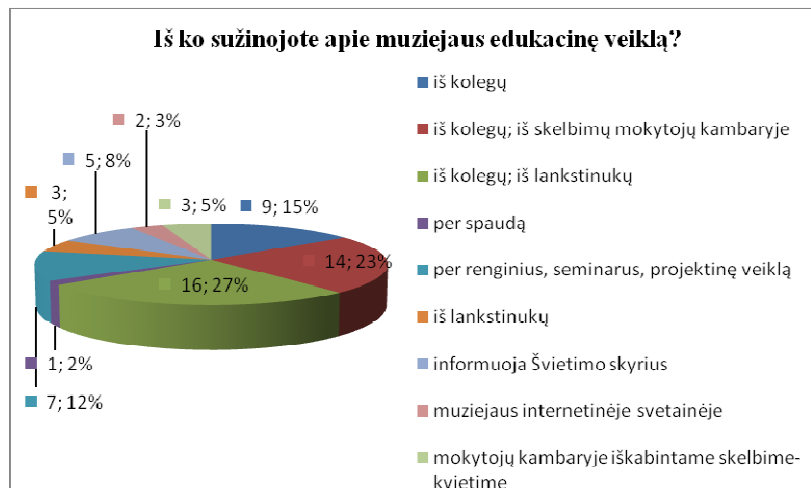
Paprašyti įvardinti, kokiose edukacinėse programose jau yra buvę, respondentų atsakymai pasiskirstė taip: pasirodo, jog dažniausiai lankomos edukacinės programos Pedagoginiame muziejuje yra Tarpukario Lietuvos vaikų žaidimai –22%, Daraktorinė (Slaptoji) mokykla – 19%, po 16% surinko edukacinės programos „Lietuviškos mokyklos praeitis“ bei „Lietuvos istorijos labirintais“, 12% – „Dailyraščio pamoka Tarpukario Lietuvos mokykloje“, o po 5% – „Įdomiausios mokymo priemonės 1918–1940 m. Lietuvos mokykloje“, „Karpinių pamoka“ bei „Piešiame mokyklą“ (žr. 6 pav.).

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal edukacinių programų pasirenkamumą

Taigi, kaip buvo pastebėta ankstesniuose darbo skyriuose, moksleiviams labiausiai patinka tos edukacinės programos, kurios siūlo per žaidimines, vaidybines, pojūčių prizmę kitaip pažvelgti į istorinius įvykius, laikus ir kita.

Sudarant anketą buvo atsižvelgta ir į tą faktą, jog muziejai nėra labai dažnai lankomi. Kilo klausimų, gal trūksta reklamos sklaidos? Todėl buvo nuspręsta įtraukti ir klausimą „Iš ko sužinote apie muziejaus edukacinę veiklą?“ (žr. 7 pav.). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog daugiausiai mokytojai teigiamai sužinantys apie muziejuje vykdomas edukacines programas iš kolegų ir lankstinukų (27%), iš kolegų ir skelbimų mokytojų kambaryje (23%), iš kolegų (15%), o mažiausiai (2%) – per spaudą. Taigi, kaip matome, viena pagrindinių muziejų reklamuojančių grupių – yra patys mokytojai, nors reklaminė muziejaus spauda (lankstinukai ir skelbimai-kvietimai) taip pat sudaro nemažą dalį iš veiksmų, sąlygojančių vienos ar kitos muziejuje vykdomos edukacinės programos pasirinkimą.

7 pav. Šaltiniai, informuojantys apie muziejaus edukacines programas

Į sekantį klausimą „Kokie veiksniai lemia edukacinės programos pasirinkimą?“, respondentai nurodė, jog jų pasirinkimą atvykti į edukacinę programą lemia prie mokyklinės programos priderinta tema (33%), kolegų rekomendacijos (25%) bei įdomi, netradicinė muziejaus erdvė (17%). Mažiau mokytojų respondentų pasirinkimą lemia moksleivių pilietinio identiteto paieškos edukacinėse programose (12%) ir tai, kad tema yra įdomi ir netradicinė (11%). 2% visų respondentų nurodė, jog edukacinė programa buvo pasirinkta atsitiktinai

Apibendrinus rezultatus, galima teigti, jog didžiausias veiksnys, lemiantis edukacinės programos pasirinkimą, yra kolegų mokytojų rekomendacijos. Vadinasi, galime daryti prielaidą, jog edukacinėje programoje taikomi netradiciniai ugdymo metodai, bei pakankamai geras jų dėka žinių, gebėjimų ir įgūdžių įsisavinimo lygis, yra pastebimas mokytojų, kurie savo ruožtu įvertinę šią edukacinės programos funkciją – kitiems mokytojams pataria apsilankyti edukacinėje programoje.

Paklausus mokytojų, ką labiausiai vertina edukacinėse programose, 18% visų respondentų labiausiai vertina netradicinę, neformalią erdvę, 17% – galimybę dirbti su eksponatais, 25% – galimybę praktiškai sustiprinti žinias, 40% – labiausiai vertina įdomias, interaktyvias ir kt. užduotis. Peršasi išvada, jog mokyklos erdvėje nelabai pritaikysi tokias užduotis, kokias siūlo muziejai. Iš dalies to neapibrėžia mokymo standartai. Kita vertus, kartais, muziejų edukatoriai, susiję pramoginę dalį (netradicines užduotys ir kt.) su istorine programos dalimi, nutolsta nuo mokymo standartus apibrėžiančių rėmų, ir tokios edukacinės programos tik dalinai atspindi mokyklinę temą. Paklausus respondentų nuomonės šiuo klausimu, 58 respondentai atsakė, kad tokias edukacines programas vesti yra naudinga, kadangi moksleiviai gali vienu metu ir

atsipalaiduoti, ir kažko nauja išmokti, tai nėra blogai. 2 respondentai atsakė neigiamai, savo atsakymą argumentavo tuo, kad tokios programos muziejams netinka, nes yra „pritemptos“ prie dabartinės visuomenės norų pramogauti, taigi: „tokios programos yra sukomercintos“. Į klausimą „Ar reikalingos savarankiškos užduotys moksleiviams?“, dalis respondentų atsakė jog yra reikalingos (32), kita dalis (28) – jog nebūtinai.

Išanalizavus klausimo „Ar sutinkate, kad muziejaus siūlomos edukacinės programos mokiniams papildoma pamokos metu gautas žinias?“ visi respondentai vienbalsiai atsakė teigiamai. Taigi, nors du iš visų respondentų ir teigė, jog kai kurios edukacinės programos tik dalinai atspindi mokyklinę temą bei yra sukomercintų programų, tačiau sutiko su teiginiu, jog vienaip ar kitaip visos muziejaus siūlomos edukacinės programos papildoma, pagilina moksleivių žinias.

Į klausimą, ar buvo taikomi mokymo metodai aktyvinantys ar skatinantys mokinių veiklą, respondentai atsakė teigiamai (43) arba iš dalies teigiamai (17). Išanalizavus, ką respondentų nuomone teikia, ugdo edukacinės programos, gautus rezultatus, buvo gauti tokie atsakymai (žr. 11 lentelę):

11 lentelė. Respondentų nuomonių apie edukacinių programų teikiamas kompetencijas, įgūdžius, žinias, palyginimų rezultatai

Eil. Nr.	Savo nuomonę išreikškite pažymėdami atitinkamą langelį prie kiekvieno teiginio	Taip	Ne	Iš dalies	Ne visos
1.	Ugdo komunikacinius, pažintinius gebėjimus.	57	-	3	-
2.	Ugdo moksleivių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį (pilietinis ir tautinis ugdymas).	45	-	10	5
3.	Ugdo moksleivių kūrybiškumą, pastabumą, aktyvumą.	60	-	-	-
4.	Skatina mokymosi grupėje gebėjimus.	60	-	-	-
5.	Padedą suvokti nagrinėjamo istorinio momento svarbą, pasitelkiant empatiją bei vizualinius ir kt. metodus.	50	-	2	8
6.	Atitinka mokymo standartus.	-	-	60	-

Remiantis gautais rezultatais, visi respondentai vienbalsiai sutiko, jog Pedagoginio muziejaus edukacinės programos ugdo moksleivių kūrybiškumą, pastabumą ir aktyvumą (100%) bei skatina mokymosi grupėje gebėjimus (100%). 95% visų respondentų mano, jog edukacinės programos taip pat ugdo pažintinius ir komunikacinius gebėjimus, o 5% – taip mano tik iš dalies. 75% mano, jog šios programos ugdo, stiprina moksleivių pilietinį tautinį sąmoningumą, iš jų – 17% mano, kad tik iš dalies, o 8% visų mano, jog ne visos. 83% respondentų visiškai sutinka,

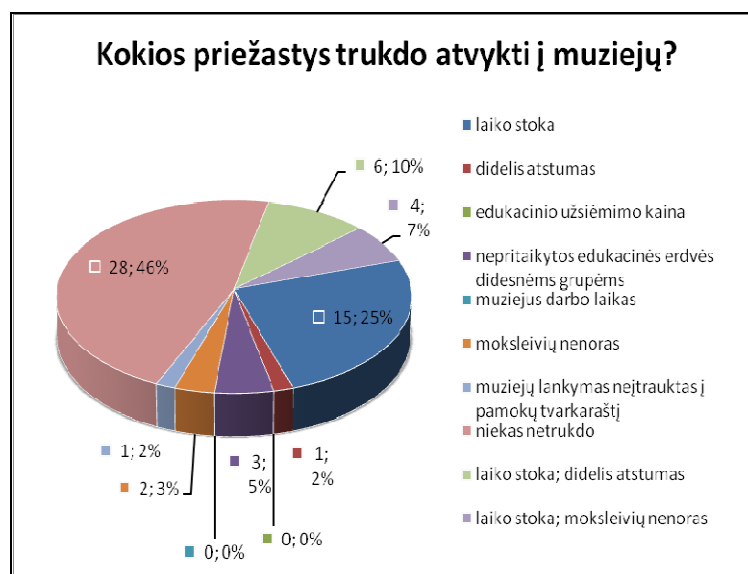
jog edukacinės programos padeda suvokti nagrinėjamo istorinio momento svarbą, pasitelkiant empatiją, vizualinius ir kitus metodus, iš jų 14% mano, jog ne visose edukacinėse programose tai yra taikoma, o 3% – kad iš dalies.

Į klausimą, ar respondentų nuomone, juos tenkina edukacinių programų kokybė, vienareikšmiškai atsakė teigiamai (100%). Paprašyti argumentuoti, respondentai nurodė, jog moksleiviai patiria ne tik išpūdžių, tačiau ir pasitikrina savo žinias, patobulina gebėjimus ir įgūdžius, yra „skatinamas komunikavimas tarpusavyje“ ir kt.

Į klausimą, ko trūksta edukacinėms programoms, dalis respondentų atsakė, jog nieko netrūksta (91%), o likusieji 9% respondentų nurodė, jog trūksta inventoriaus, platesnių erdvių mokymuisi bei prizų laimėjusiesiems.

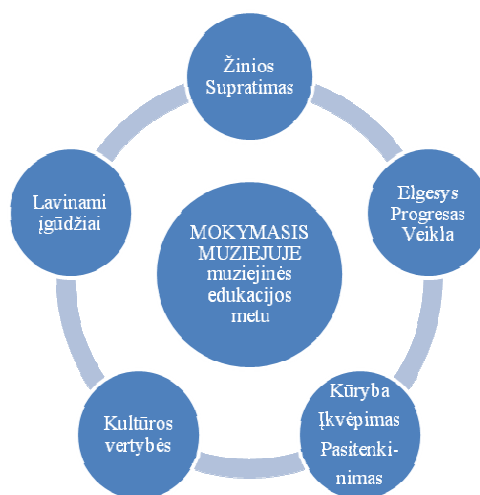
Tyrimo rezultatai atskleidė, jog visi respondentai sutinka, jog Pedagoginio muziejaus edukacinė erdvė, programos daro teigiamą įtaką moksleivių inkultūracijos procesui be to, nurodė, kad mokinių bei jų lūkesčiai buvo daugiau ar mažiau patenkinti. Pastebėjimas buvo toks, kad antrą kartą dalyvavusiems edukacinėse programose moksleiviams trūko kažko naujesnio, per trumpas edukacinės programos laikas (turi būti daugiau nei akademinė valanda), gal todėl antrosios tyrimo dalies moksleivių vertinimai buvo keliomis šimtosiomis dalelės šiek tiek žemesni.

Pasiteiravus, kokios priežastys, jeigu jos yra, trukdo dažniau atvykti į Pedagoginį muziejų, respondentai nurodė, jog (žr. 9 pav.) jų atvykimą riboja laikas (25% respondentų), 10% respondentų neatvykimą sąlygoja laiko stoka ir dideli atstumai, o 46% respondentų nurodė, jog jiems niekas netrukdo ateiti. Rezultatai atskleidė, jog dažniausia neatvykimo priežastis yra laiko stoka. Mokytojai motyvavo, jog sunku suderinti atvykimo laiką, jeigu jų mokykla yra tolimesnėje geografinėje padėtyje nei Pedagoginis muziejus, be to tada reikia išsiprašyti iš sekančios pamokos, kitaip negalėtų atvykti į muziejų, todėl visi respondentai į klausimą „Kokia Jūsų nuomonė, jeigu LR švietimo ir mokslo ministerija lankymąsi muziejuose įtrauktų į bendrojo lavinimo mokyklų mokymo programą?“ atsakė, jog tai būtų tikslingas sprendimas, tada būtų apskaičiuojamas tikslus laikas su nuvykimu ir grįžimu. Paklausus, kiek laiko galėtų trukti „Muziejų lankymo pamoka“ kai kurie mokytoja paminėjo 90 min trukmės laiko intervalą.

8 pav. Priežastys, trukdančios respondentams atvykti į Pedagoginį muziejų

Apibendrinus moksleivių ir mokytojų tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad jauniems respondentams Pedagoginiame muziejuje siūlomos edukacinės programos yra ganėtinai patrauklios ir atrodo naudingos. (žr. 9 pav.).

9 pav. Mokymosi procesas muziejuje muziejinės edukacijos metu.

Be to, edukacinės programos yra permanentinio pobūdžio, turi tendenciją kisti priklausomai nuo erdvės, laiko ar kitokių veiksnių kaitos. Tyrimo rezultatai parodė, jog labiausiai ugdomi šie kūrybiniai komponentai: kognityviniai, nuostatų, tarpasmeninių santykių ir motyvacijos.

Remiantis tyrimo rezultatų analize, galime teigti, jog hipotezė, kad edukacinės muziejų programos, vykdomos Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje, nevysiškai tenkina mokinių ir mokytojų poreikius, iš dalies pasitvirtino.

IŠVADOS

1. Muziejinę edukacinę erdvę galime apibrėžti kaip aplinką, kai edukacinėmis priemonėmis besiremiančių būdų dėka muziejaus erdvėje sudaromos galimybės lankytojui laisvai ir savarankiškai pasirinkti jam priimtinausius mokymosi būdus bei taip skatinti asmens inkultūracijos procesą. Muziejinės edukacinės programos – tai netradiciniais, įvairiais mokymo(-si) metodais besiremiantys renginiai, kurių pagrindinė funkcija yra mokymasis atrandant.
2. Edukacinė veikla yra pakankamai reglamentuojama teisiniais dokumentais, tačiau praktikoje jų įgyvendinimas stringa dėl įvairių priežasčių: finansavimo problemų, kvalifikuotų darbuotojų trūkumo ir t.t.
3. Sociokultūrinėje plotmėje užtikrinant mokyklų ir muziejų bendradarbiavimą būtina pažymėti, kad ne mokykla ar muziejus tampa visuomenės centru, bet mokykloje / muziejuje kuriama kultūra įsilieja į bendruomenės gyvenimą.
4. Muziejai, disponuodami turimais materialiaisiais ištekliais, muziejinėmis vertybėmis (eksponatais), netradicinėmis, neformaliomis edukacinėmis erdvėmis bei pasitelkę edukatyviai modifikuotas programas, gali skatinti lankytojų inkultūracijos, saviuoklos ir saviraiškos bei naujų žinių suteikimo procesus.
5. Užsienio šalių muziejai turi didesnę edukacinės veiklos patirtį, todėl jų edukacinių erdvių ir edukacinių programų modeliai yra labiau organizuoti. Mokyklas ir muziejus siejantis edukacinės veiklos pobūdis stipriai išvystytas, valstybės rūpinasi edukacinių erdvių finansavimu ir plėtra.
6. Užsienio šalyse daug dėmesio skiriama virtualiųjų muziejaus edukacinių erdvių optimizavimui. Lietuvoje virtualaus muziejaus vizija dar tik kuriama.
7. Muziejinė edukacija savo vertybiniu ir orientaciniu turiniu iš dalies atitinka užsienio šalyse taikomų muziejinės edukacijos formų įvairovę.
8. Apibendrinus moksleivių ir mokytojų tyrimo rezultatus paaiškėjo, kad Pedagoginiame muziejuje siūlomos edukacinės programos tenkina lankytojų poreikius. Tačiau siekiant užtikrinti tolimesnes edukacines perspektyvas,

REKOMENDACIJOS

1. Tobulinti muziejaus lankytojų inkultūrizacijos procesą, organizuoti edukacinę veiklą, suaugusiems lankytojams bei šeimoms, taip įsijungiant į mokymosi visą gyvenimą procesą.
2. Siekti, kad darbui su muziejine edukacija būtų visuotinai priimta nauja pareigybė – muziejininkas-pedagogas.
3. Ieškoti efektyvesnių edukacijos metodų, remiantis užsienio šalių muziejinės edukacijos patirtimi (pvz.: „Trečiadienis – muziejų diena!“, Edisono mokyklų principas“).
4. Ieškoti galimybių ir efektyvesnių būdų tinkamiau organizuoti muziejinės edukacijos ir muziejaus neformaliųjų erdvių panaudojimo perspektyvas.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

- 1) KAPM Statutas. Kaunas, 2005;
- 2) KAPM Strateginis veiklos planas 2007–2009 metams. Kaunas, 2007. P.3;
- 3) LR Konstitucija. Kaunas, 2006. P. 14-15;
- 4) LR muziejų įstatymas (Žin., 1995, Nr. 53-1292; 1997, Nr. 65-1546; 2003, Nr. IX-1593);
- 5) LR Seimo 2003 m. liepos 4 d. Nutarimas Nr. IX-1700 Dėl valstybės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų patvirtinimo (Žin., 2003 Nr. 71-3216);
- 6) LR švietimo įstatymas, 2003 Nr. IX-1630, 2003-06-17 (Žin., 2003, Nr. 63-2853 (2003-06-28));
- 7) LR Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 21 d. Nutarimas Nr. 926 „Dėl vaikų ir jaunimo kultūrinės edukacijos 2006–2011 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 80-3143);
- 8) Mokytojų didaktinė kompetencija. [žiūrėta: 2008 m. vasario 28 d.]. Internetinė prieiga: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/Mokytoju_didaktine_kompetencija.pdf;
- 9) *Anderson, D. A.* Common Wealth: Museums and Learning in the United Kingdom. Printed in the UK for the Department of National Heritage. DNHJ0178AR March 1997. P. 150–155.
- 10) *Aramavičiūtė, V.* Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005. P. 14-28, 236-241;
- 11) *Aramavičiūtė, V.* Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005;
- 12) *Arends, R. I.* Mokomės mokyti. Vilnius, 1998;
- 13) *Arendt, H.* Tarp praeities ir ateities: aštuoni politinės filosofijos etiudai. Vilnius: Aidai, 1995. P. 192-218;
- 14) *Beresnevičienė, D.* Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Vilnius: 1995;
- 15) *Bitinas, B.* Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta, 2006;
- 16) *Bitinas, B.* Ugdymo filosofijos pagrindai. Vilnius, 1997. P. 79;
- 17) Bridging Ages: International network in Historic Environment Education and Time Travels. [žiūrėta: 2008 m. kovo 01 d.]. Internetinė prieiga: <http://www.bridgingages.com>;
- 18) *Charles, C.* Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius, 1999;

- 19) *Dalley, T. Dailė kaip terapija. Dailės taikymo gydymui įvadas.* Vilnius: Apostrofa, 2004;
- 20) *Duoblienė, L. Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link.* Vilnius: Tyto alba, 2006;
- 21) *Edisono mokyklos.* [žiūrėta: 2008 balandžio 1 d.]. Internetinė prieiga: <http://www.edisonschools.com>;
- 22) *Halder, A. Filosofijos žodynas.* Vilnius: Alma Littera, 2002. P. 110-111;
- 23) *Harris M. Kultūrinė antropologija.* Vilnius: Tvermė, 1998;
- 24) *Human Development Report, 1990.* [žiūrėta: 2008 m. vasario 28 d.]. Internetinė prieiga: <http://hdr.undp.org/reports/global/1990/en>;
- 25) *Hutchinson L. ABC of learning and teaching: Educational environment.* [žiūrėta: 2008 m. vasario 28 d.]. Internetinė prieiga: <http://www.bmj.com/cgi/content/full/3267393810>
- 26) *Janiūnaitė, B. Edukacinės naujovės ir jų diegimas.* Kaunas: Technologija, 2004;
- 27) *Jensen, E. Tobulas mokymas.* Vilnius, 1999;
- 28) *Jotautienė, M. Edukacinių novacijų diegimo barjerų nustatymo metodologija ir jos taikymas sisteminės novacijos atveju.* Dakt. disert. santr. Soc. mokslų edukologija (07S). Kaunas: Technologija, 2003;
- 29) *Jovaiša, L. Edukologijos įvadas.* Vilnius: VU leidykla, 2002. P. 8-10;
- 30) *Jovaiša, L. Edukologijos pradžios pradmenys.* Šiauliai: ŠU leidykla, 2001. P. 149-168;
- 31) *Juodaitytė, A. Moderniosios vaiko ir vaikystės sampratos ir edukacinės ideologijos paieškos (prielaidos ir kryptys) // Pedagogika.* Vilnius: VPU, 2000. Nr. 41. P. 33-47;
- 32) *Kardelis, K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai.* Kaunas, 2002;
- 33) *Kočiūnas, R. Grupinė psichoterapija Lietuvoje. Teoriniai modeliai ir jų taikymas.* Vilnius: Via Recta, 2001;
- 34) *Komensky J. A. Didžioji didaktika.* Vilnius: Švietimo m-jos Knygų leidimo komisija, 1927;
- 35) *Kvieskienė, G. Socializacija ir vaiko gerovė.* Vilnius: Baltijos kopija, 2003;
- 36) *Kvieskienė, G., Merfeldienė, O. Jono Laužiko edukacinės idėjos tąsa ieškant optimalaus sociopeda-goginio poveikio modelių // Pedagogika.* Vilnius: VPU, 2002. Nr. 59. P. 85-90;
- 37) *Laužikas, J. Rinktiniai raštai.* Kaunas, 1997. T-2;
- 38) *Leliūgienė, I. Socialinė pedagogika.* Kaunas: Technologija, 2003. P. 44;
- 39) *Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija.* Vilnius. 2006-10-20.
- 40) *Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos tinklalapis.* [žiūrėta: 2008 m. vasario 28 d., 2008

m. kovo 04 d., 23 d., 2008 m. balandžio 18 d.]. Internetinė prieiga: www.smm.lt;

41) *Lipinskienė, D.* Edukacinė studentą įgalinanti studijuoti aplinka. Dakt. disert santr. Soc. mokslų edukologija (07S). Kaunas: Technologija, 2002;

42) *Lukšienė, M.* Jungtys. Vilnius: Alma litera, 2000;

43) *Maceina, A.* *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa, 1990;

44) Memorandum of Lifelong Learning, Recommendations of EU Commission, November 2000. [žiūrėta: 2008 m. vasario 28 d.]. Internetinė prieiga: <http://europa.eu.int>;

45) *Myers, D. G.* *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2000;

46) *Morkevičienė Loreta.* Mokykime vaikus dailiai rašyti. [žiūrėta: 2007-11-12] Prieiga per internetą: http://gimtasizodis.w3.lt/morkevicienne_06_4.htm;

47) Muziejų edukacinės programos: teorija ir praktika // Sudarė N. Jarockienė. Vilnius, 2007;

48) *Novak, J. D., Gown, B.* Learning how to learn. Cambridge: Cambridge University Press. 1984;

49) *Ryder, M., Tek, S.* From local to virtual learning environments: Making the connection.

Colorado state, Denver. [žiūrėta: 2008 m. vasario 18 d.]. Internetinė prieiga: <http://carbon.cudenver.edu/~mryder/aera95.html>;

50) *Stoll, L. ir Fink, D.* Keičiame mokyklą. Vilnius: Margi raštai, 1998. P. 179-180.

51) *Stulpinas, T.* Edukacinio tyrimo vertinimas (metodologiniai kokybės kriterijai). Šiauliai: ŠU, 1998;

52) *Šalkauskis, S.* Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. Vilnius: Leidybos centras, 1992;

53) *Šermukšnytė, L.* Švietimo sistemos vertinimas Šveicarijos ir Lietuvos švietimo sistemų lyginimo aspektu. Dakt. disert santr. Soc. mokslų edukologija (07S). Kaunas: Technologija, 1996;

54) *Hein, G. E.* Learning in the museum. London, 2000;

55) *Šiaulytienė, D.* Meninis ir kultūrinis ugdymas: naujos tendencijos // Lietuvos muziejai. Vilnius, 2003 m. Nr. 3;

56) *Tamošiūnas, T.* Edukacinis kryptingumas įvairiautauteje aplinkoje. Vilnius: UAB Biznio mašinų kompanija, 2000;

57) *Targamadžė, V.* Švietimo sistemos lankstumas individų edukacinio stimuliavimo aspektu. Kaunas: Technologija, 1995;

58) Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Vyriausioji Enciklopedijų Redakcija, 1985. P. 125;

59) *Tepperwein, K.* Menas mokytis nepavargstant: nauji metodai palengvina mokymąsi.

Vilnius: Alma Littera, 1998;

60) *Teresevičienė, M. ir Gedvilienė, G.* Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius, 1999;

61) *Tomlinson, J.* Globalizacija ir kultūra. Vilnius, 2002;

62) *Valackienė, A.* Lietuvos moterų socializacija: praktinis įgyvendinimas taikant edukacinių novacijų modelį // *Pedagogika*. Vilnius: VPU, 2003. Nr. 68. P. 137-141;

63) *Vaškelytė Asta.* Sudiev, mokykla! // *Šiaurės Atėnai*. 2005-10-01 Nr. 767.

64) *Wilson, B. G.* Metaphors for instruction: Why we talk about learning environments.

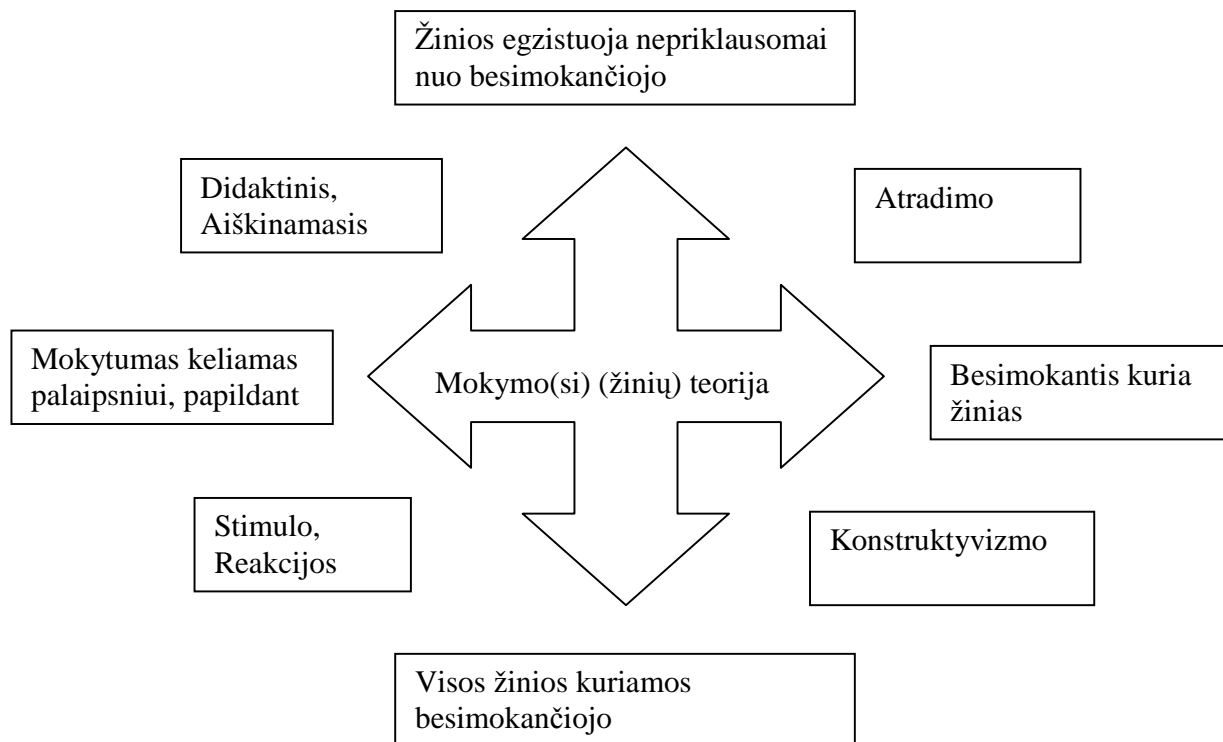
Educational Technology. Colorado state, Denver, 1995. Nr. 35 (5). P. 25-30. [žiūrėta: 2008 m. vasario 18 d.]. Internetinė prieiga: <http://www.cudenver.edu/~bwilsonn>;

65) *Zaleckienė, I.* Globalizacijos įtaka pilietinei edukacijai // *Pedagogika*. Vilnius: VPU, 2003. Nr. 68. P. 56-61;

66) *Копытин, А. И.* *Практикум по арт-терапии*. Санкт-Петербург: Питер, 2000.

PRIEDAI

PRIEDAS Nr. 1.

Šaltinis: *Hein, G. E. Learning in the museum. London, 2000*

PRIEDAS Nr. 2.

Lentelė Nr. 1. Lankytojų skaičius 1925 m., 1935 m., 1939 m., 1965 m., 1999 m. 2007 m.

Metai	1925 m.	1935 m.	1939 m.	1965 m.
Lankytojų skaičius	1730	5350	5503	11 750

(Šaltinis: Pedagoginio muziejaus fondai – PMF IV A ap. 1, b. 93)

PRIEDAS Nr. 2.

Lentelė Nr. 2. Lankytojų skaičius 1999 m.

Metai	1999 m.	2002 – 2004	2007 m.
Lankytojų skaičius	8070	0 ⁶	8554

(Šaltinis: Pedagoginio muziejaus fondai PMF V A ap. 1, b. 165)

⁶ Muziejus tuo metu buvo išskeldinamas iš senųjų savo patalpų, bei kūrėsi naujosiose, bei buvo renovuojamos patalpos, kuriama nauja ekspozicija, todėl lankytojų suvestinių nėra.

PRIEDAS Nr. 3.

Vilniaus Universiteto Edukologijos magistrantūros studijų II kurso studentė Aušra Čerkauskienė atlieka tyrimą, kurio tikslas ištirti Kauno apskrities pedagoginio muziejaus edukacinės erdvės realizavimo galimybes ir perspektyvas. Tikimės, jog Jūsų atsakymai padės nustatyti kiek muziejuje vykdomos edukacinės programos atitinka mokymo standartus.

Jūsų atsakymų anonimiškumas garantuojamas. Tyrimo rezultatai bus pateikiami apibendrinti.

Dėkoju už Jūsų pasirengimą užpildyti anketą! Savo atsakymus pažymėkite užbraukdami Jums tinkamus variantus.

1. Ar dažnai lankotės muziejuje?

- 1 kartą per metus
- 1 kartą per pusę metų
- 1 kartą per mėnesį
- 2 kartus per mėnesį
- retai
- kita (įrašyti) _____.
- kiek kartų lankotės Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje? Įrašyti skaičių _____.

2. Kokiose muziejaus edukacinėse programose esate buvę?

- „Dailyraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“ 4-7 kl.
- „Daraktorinė (Slaptoji) mokykla“ 4-7 kl.
- „Karpinių pamoka“ 1-4 kl.
- „Piešiame mokyklą“ 1-5 kl.
- „Lietuviškos mokyklos praeitis“ 4-7 kl.
- „Lietuvos istorijos labirintais“ 8-12 kl.
- „Įdomiausios mokymo priemonės 1918–1940 m. Lietuvos mokykloje“ 6-10 kl.
- „Tarpukario Lietuvos vaikų žaidimai“ 1-5 kl.
- nepamenu

3. Iš ko sužinojote apie muziejaus edukacinę veiklą?

- iš kolegų
- per spaudą
- per renginius, seminarus, projektinę veiklą
- iš lankstinukų
- informuoja Švietimo skyrius
- muziejaus internetinėje svetainėje
- mokytojų kambaryje iškabintame skelbime-kvietime

4. Kokie veiksniai lemia edukacinės programos pasirinkimą?

- prie mokyklinės programos priderinta tema
- įdomi tema
- kolegų rekomendacija
- edukacinė programa buvo pasirinkta atsitiktinai

- netradicinė, neformali erdvė
- stiprinamas mokinių pilietinis identitetas
- neturiu nuomonės

5. Ką labiausiai vertinate edukacinėse programose?

- netradicinę, neformalią erdvę
- galimybę dirbti su eksponatais
- interaktyvias užduotis
- galimybę praktiškai sustiprinti įgytas žinias
- neturiu nuomonės

6. Ar naudinga vesti edukacines programas, kurios dalinai atspindi mokyklinę temą? Pakomentuokite.

- taip _____
- ne _____
- galėtų būti ir geresnė _____
- neturiu nuomonės

7. Ar reikalingos savarankiškos užduotys moksleiviams? Pakomentuokite.

- taip _____
- ne _____
- nebūtinai _____
- neturiu nuomonės

8. Ar sutinkate, kad muziejaus siūlomos edukacinės programos mokiniams papildo pamokos metu gautas žinias?

- taip
- ne
- iš dalies
- neturiu nuomonės

9. Ar buvo taikomi edukacinėje(-se) programoje(-se) mokymo metodai, aktyvinantys, skatinantys mokinių veiklą?

- taip
- ne
- iš dalies
- neturiu nuomonės

10. Kaip manote ar ši(-os) edukacinė(-ės) programa(-os):

Eil. Nr.	Savo nuomonę išreikškite pažymėdami atitinkamą langelį prie kiekvieno teiginio	Taip	Ne	Iš dalies	Ne visos
1.	Ugdo komunikacinius, pažintinius gebėjimus.				
2.	Ugdo moksleivių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį (pilietinis ir tautinis ugdymas).				
3.	Ugdo moksleivių kūrybiškumą, pastabumą, aktyvumą.				
4.	Skatina mokymosi grupėje gebėjimus.				

5.	Padedą suvokti nagrinėjamo istorinio momento svarbą, pasitelkiant empatiją bei vizualinius ir kt. metodus.				
6.	Atitinka mokymo standartus				

11. Ar Jus tenkina edukacinių programų kokybė? Atsakymą pakomentuokite.

- taip _____.
- ne _____.
- neturiu nuomonės

12. Ko trūksta edukacinėms programoms? Atsakymą pakomentuokite.

_____.

13. Kaip manote, kokią įtaką moksleivių inkultūracijai⁷ turi muziejaus edukacinė erdvė?

- teigiamą
- neigiamą
- neturi įtakos
- kita (įrašyti) _____.
- neturiu nuomonės

14. Ar edukacinė(-s) programa(-os) patenkina Jūsų ir mokinių lūkesčius?

- taip
- ne
- iš dalies
- neturiu nuomonės

15. Kokios priežastys trukdo atvykti į muziejų?

- laiko stoka
- didelis atstumas
- edukacinio užsiėmimo kaina
- nepritaikytos edukacinės erdvės didesnėms grupėms
- muziejus darbo laikas
- niekas netrukdo

16. Kokia Jūsų nuomonė, jeigu LR švietimo ir mokslo ministerija lankymąsi muziejuose įtrauktų į bendrojo lavinimo mokyklų mokymo programą?

- tai būtų tikslingas sprendimas
- tai nebūtų tikslingas sprendimas
- neturiu nuomonės

17. Jūsų mokytojo kvalifikacinė kategorija:

- mokytojas
- vyr. mokytojas
- mokytojas metodininkas
- mokytojas ekspertas

⁷ *Inkultūracija* – procesas, kai individai – paprastai tai būna vaikai – įgyja elgesio modelius ir kitus savo kultūros aspektus iš kitų individų stebėjimu, mokymusi bei skatinimu (Marvin, 1998, p. 291).

PRIEDAS Nr. 4.

EDUKACINĖ PROGRAMA

„DAILYRAŠČIO PAMOKA TARPUKARIO LIETUVOS MOKYKLOJE“

Anotacija – Edukacinė programa „Dailyraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“. 1–5 klasių moksleiviams (30 min.). Dailaus rašymo pamokėlė naudojant tarpukario Lietuvos pradinės mokyklos mokymo priemones.

Summary – Educational program “The lesson of Penmanship”. For schoolchildren of 1–5 forms (30 minutes). Schoolchildren are taught beautiful handwriting of ABC with schooling equipment of Inter war Lithuania.

Programos pavadinimas: „Dailyraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“.

Vykdymo vieta: Kauno apskrities pedagoginis muziejus (toliau – KAPM).

Programos trukmė: 45 min (akademinei valandai).

Programos dalyviai: 1 – 4 klasių moksleiviai

Programos aktualumas: Vis dažniau mokytojai ir tėvai skundžiasi, kad jų vaikai rašo nedailiai, netvarkingai, kartais net neįskaitomai. Šiandieniniame gyvenime rašymą ranka pamažu išstumia kompiuteris, mobilusis telefonas. Nepaisant sumažėjusio rašymo ranka popieriuje vaidmens, daili rašysena vis dėlto byloja apie žmogaus išsilavinimą, kultūrą, tvarkingumą ir kitus aspektus. Nors dailyraščio, kaip mokomojo dalyko, ugdymo planuose seniai nėra, bet jo metodikos elementus pravartu prisiminti ir taikyti.

Šiandien nesiekiame, kad visi vaikai rašytų dailyraščiu, kopijuotų pavyzdinį, kaligrafinį šriftą. Psichologiniai rašto tyrinėjimai parodė, kad kiekvienas asmuo išsiskiria savo rašymo būdu. Individualus rašysenos stilius susiformuoja nepriklausomai nuo rašymo mokymo metodo.

Programos tikslas: taikant novatoriškus mokymo ir mokymosi metodus neformalioje muziejaus kultūrinėje erdvėje, supažindinti mokinius su dailaus rašto tradicijomis Tarpukario Lietuvoje.

Programos uždaviniai:

1. Pristatyti edukacinės programos dalyviams dailyraščio atsiradimo istorija;
2. Supažindinti moksleivius su seniausiomis rašymo priemonėmis Lietuvoje (stilius – vaško lentelė, žąsies plunksna, grifelinė lentelė, metalinis plunksnakotis);
3. Pristatyti moksleiviams ketvirtąją seniausią rašymo priemonę Lietuvoje – metalinę plunksną, jos rašymo ypatybes bei tarpukaryje populiariausius elementorius;

4. Lavinti vaikų kūrybiškumą, pastabumą ir aktyvumą, atliekant pavestas užduotis;
5. Ugdyti mokinių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį.

Programoje taikomi metodai: skaitymo metodas „Mokausi raidžių“ (*Šiaučiukėnienė*) – lyginama tarpukario metais išleisti elementoriai ir dabartinių laikų dailiraščio pratybų knygos.

Programos aprašymas: kaligrafija – (gr. *kallos* – grožis + *grapho* – rašau), dailiraštis, gražaus ir raiškaus rašymo menas. Puošia tekstą, daro jį emocingesnį, vaizdingesnį. Svarbiausias kaligrafijos elementas – ranka rašytas arba pieštas šriftas. Kaligrafinis raštas puošiamas ornamentais, inicialais, spalvinamas. Populiarus rankraštinėse knygose, taikomosios grafikos kūrinuose, laiškuose, senųjų Rytų šalių, islamo mene (kufiškasis raštas); ypač buvo paplitęs viduramžiais. Kaligrafijos raida susijusi su šrifto istorija bei stilistine dailės evoliucija (*Vaškelytė A.*).

Pagrindas aiškiai rašysenai formuotis – dailaus rašymo nuostata. Kol rašymo įgūdžiai dar nesusiformavę, vaikams yra paaiškinamos rašymo taisyklės, kad jie jas sąmoningai suvoktų ir jų laikytųsi. Rašymo taisyklės formuluojamos trumpai ir paprastai, kad vaikams būtų nesunku jas įsiminti (*Morkevičienė L.*):

- rašant reikia sėdėti tiesiai;
- sąsiuvinį laikyti pasvirusį;
- rašymo priemonė laikomas trimis pirštais;
- pradedama rašyti eilutės kairėje pusėje, šiek tiek toliau nuo krašto;
- eilutė prirašoma iki galo; rašoma ant ryškios linijos;
- raidžių viršus ir apačia turi siekti liniją, bet negali išeiti už jos;
- kur galima, rašoma nepakeliant rankos;
- raidės žodyje rašomos vienodai pasvirusios;
- tarp žodžių turi būti vienodi tarpai; rašyti reikia gražiai.

Edukacinėje programoje „Dailiraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“ skatinama vaikus vertinti rašto grožį. Jos metu moksleiviai supažindinami su rašto atsiradimo svarba ateities kartoms, kai net iki XV amžiaus (*1450 m. J. Gutenbergo išleista pirmoji spausdintinė knyga – Biblija*) knygos buvo perrašinėjamos. Moksleiviams yra pristatomos seniausios rašymo priemonės Lietuvoje. Rodomi jiems mūsų senolių, gyvenusių Tarpukario Lietuvoje, rašysenos pavyzdžiai ir jie yra aptariami.

KAPM ekspozicijos antrojoje salėje, pristatančioje tarpukario Lietuvos švietimo istorijos laikmetį, yra daug su dailiraščiu susijusių eksponatų (elementorių, metalinių plunksnakočių,

dailyraščio sąsiuvinių, rašalo buteliukų ir kt.). Moksleiviai yra supažindinami trumpai su tarpukario Lietuvoje „gyvavusiomis“ dailaus rašto tradicijomis ir pakviečiami į edukacinę klasę atlikti užduočių.

Edukacinėje klasėje dalyviams yra pateikiama nedidelių užduočių, kurių tikslas – dailusis rašymas. Kaip pavyzdį pasitelkiama kunigo Juozapo Ambraziejaus-Ambrazevičiaus „Elementorius“ (1906 m.) pamokomojo pobūdžio tekstas „Katinas“, bei dailaus rašto abėcėlės pavyzdys (žr. 1 priedą).

Moksleiviams yra siūloma perrašyti visas dailaus rašto abėcėlės raides, kartu atrasti, kokių dviejų raidžių nėra abėcėlės pavyzdyje („F“ ir „H“). Moksleiviams pasiūloma jas surasti ir sukurti pagal dailaus rašto taisykles po didžiąją ir mažąją raides.

Tobulinant rašymo įgūdžius, svarbus klaidų taisymas ir vertinimas. Atsižvelgiant į dabartines gramatikos taisykles bei į „Elementoriaus“ išleidimo metus, tekstas „Katinas“ yra su gramatinėmis klaidomis. Edukacinės programos metu moksleiviams yra pasiūloma nurašyti tekstą „Katinas“, ištaisant visas gramatines klaidas. Tokiu būdu yra skatinami nenurašyti nuo teksto o mokėti jį perrašyti, be to moksleiviai supažindinami su lietuviškos kalbos kitimo tendencijomis – stebi, kaip kito lietuvių kalba, jos gramatikos formos.

Reikalingos priemonės: metaliniai plunksnakočiai, popieriaus lapai tekstui atspausdinti, popieriaus lapai rašymui, rašalas, servetėlės („sugertukai“).

Edukacinės programos sudarytoja ir vedėja: KAPM Edukatorė Aušra Čerkauskienė.

Šaltiniai ir Literatūra:

1. *Ambraziejus-Ambrazevičius Juozapas*. Elementorius su paveikslais. Vilnius: Vilniaus žinių spaustuvė, 1906. P. 9, 35;
2. *Morkevičienė Loreta*. Mokykime vaikus dailiai rašyti. [žiūrėta: 2007-11-12] Prieiga per internetą: http://gimtasizodis.w3.lt/morkeviciene_06_4.htm;
3. *Šiaučiukėnienė Liuda, Visockienė Ona, Talijūnienė Palmira*. Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas, 2006. P. 119 ;
4. *Vaškelytė Asta*. Sudiev, mokykla! // Šiaurės Atėnai. 2005-10-01 Nr. 767.

Priedama:

Nr. 1. Teksto pavyzdys.

Nr. 2. Užduočių lapas.

Nr. 3. Testas-apklausa.

(amžius)

(klasė)

(mokykla)

- Ar esi jau buvęs(-usi) Kauno apskrities pedagoginiame muziejuje?

Taip

Ne

Nežinau.

- Kodėl buvo sugalvotas dailiraštis? _____

- Iš kokios knygos skaitėte tekstą „Katinas“ ir rašėte dailiraštį? _____

- Kokių raidžių nebuvo pateiktoje abėcėlėje? _____ ir _____.

- Kelinta iš seniausiųjų rašymo priemonių buvo metaliniai plunksnakočiai? _____

- Ar yra tekę matyti ne mokyklos ir ne muziejaus aplinkoje šią rašymo priemonę? (Jei taip tai kur matei?) _____

- Išdėstyk skaičiais didėjančia tvarka (nuo 1 iki 8), kas tau labiausiai patiko (8) / nepatiko (1) dalyvaujant šioje edukacinėje programoje „Dailiraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

Sužinojau daug įdomaus apie senąsias rašymo priemones Lietuvoje;

Patiko rašyti su metaliniais plunksnakočiais;

Įdomu buvo paskaityti senovinį tekstą apie Katina, nusišvilinusį ūsus ir lūpas;

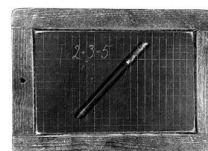
Man užteko vien edukatorės pasakojimo, nereikėjo nieko papildomai rodyti;

Pamokoje man pravers, tai ką aš čia išgirdau, išmokau, pamačiau;

Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje programoje;

Pasigėdau daugiau vaizdinės medžiagos;

Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį.

- Kuri edukacinė programa tau labiausiai patiko, kuri mažiausiai (išdėstyk nuo 1 iki 5).

- „Dailiraščio pamoka tarpukario Lietuvos mokykloje“ 4-7 kl.
- „Karpinių pamoka“ 1-4 kl.
- „Piešiame mokyklą“ 1-5 kl.
- „Lietuviškos mokyklos praeitis“ 4-7 kl.
- „Tarpukario Lietuvos vaikų žaidimai“ 1-5 kl.

Ačiū už tavo atsakymus!

Geros dienos 😊

EDUKACINĖ PROGRAMA

„DARAKTORINĖ (SLAPTOJI) MOKYKLA“

Anotacija – Daraktorinė (Slaptoji) mokykla. 4–7 kl. moksleiviams (45 min.). Pamoka-žaidimas atkurtoje XIX a. slaptojoje lietuviškoje mokykloje.

Summary – The Forbidden-Secret school. For schoolchildren of 4–7 forms (45 minutes). The lesson–game in the re-created Forbidden Lithuanian school of XIX century.

Programos pavadinimas: „Daraktorinė (Slaptoji) mokykla“.

Vykdymo vieta: Kauno apskrities pedagoginis muziejus (toliau – KAPM).

Programos trukmė: 45 min (akademinei valandai).

Programos dalyviai: 4–7 klasių moksleiviai.

Programos aktualumas: Muziejai – vieta, kurioje sustabdomas laikas. Originalių istorinių eksponatų bei šiuolaikinių technologijų dėka muziejuje tampa įmanoma patraukliai pristatyti tautos dvasinį ir materialųjį paveldą vaikams ir jaunimui. Gilinantis į tautos istoriją, plačiau susipažįstama su slaptųjų (daraktorinių) mokyklų laikotarpiu, sudaromos prielaidos domėtis muziejininkyste, istorija, knygomis.

Programos tikslas: taikant novatoriškus edukacinius ugdymo metodus istorinėje-kultūrinėje erdvėje, supažindinti jaunimą su slaptųjų (daraktorinių) mokyklų laikotarpiu Lietuvoje bei aktyvinti ir efektyvinti vertybių sklaidą, didinant moksleivių motyvaciją domėtis Lietuvos krašto istorija, skatinti jaunimą skaityti, domėtis knygomis.

Programos uždaviniai:

6. Pristatyti edukacinės programos dalyviams spaudos draudimo laikotarpį;
7. Supažindinti dalyvius su spaudos draudimo laikotarpiu, mokykloje ir visuomeniniame gyvenime taikomas carinės Rusijos rusifikacijos priemonės.
8. Pristatyti moksleiviams daraktorinę mokyklą (slaptąją lietuvišką mokyklą) kaip atsvarą nuo rusifikacijos mechanizmo;
9. Kelti knygos vertę pasitelkiant meninės edukacijos priemones;
10. Edukacinės programos metu moksleiviai turės galimybes išbandyti jėgas kūrybinei saviraiškai kultūrinėje erdvėje;
11. Ugdyti mokinių norą pažinti ir perimti tautos istorinę atmintį.

Programoje taikomi metodai: lyginamasis, istorinis bei vaidmenų/žaidimų (vaidybinių/simuliacijos) metodikos.

Programos aprašymas. *Iš istorijos... Numalšinus 1863–1864 m. sukilimą, carinė švietimo administracija suintensyvina Lietuvos mokyklos rusifikaciją. Uždraudžiama lietuviška spauda lotyniškais rašmenimis – lieka vienintelė dėstomoji kalba – rusų, atleidinėjami mokytojai lietuviai, o į jų vietą kviečiami tikybos mokytojai stačiatikiai. („Siunčiu lietuviškos abėcėlės egzempliorių, atspausdintą rusiškomis raidėmis, siūlau komitetui nuo šiol laikytis taisyklės: nepraleisti spausdinimui nė vieno lietuviško elementoriaus, rašyto lietuviškomis raidėmis, ir leisti spausdinti juos tik tada, kai jie bus perrašyti rusiškomis raidėmis pagal pridėdamą pavyzdį”). Ištrauka iš Vilniaus generalgubernatoriaus M. Muravjovo rašto Vilniaus cenzūros komitetui. 1864 m. birželio 5 d.) visų tipų mokyklose lieka vienintelė dėstomoji kalba – rusų (už lietuvių kalbos vartojimą mokyklose buvo baudžiama). Daugelis vidurinių mokyklų buvo uždaryta, suvaržytas nekilmingųjų ir nestačiatikių vaikų priėmimas į gimnazijas, padidintas mokėstis už mokslą. 9-uoju dešimtmečiu pradėtos steigti miesto mokyklos – aukštesniojo tipo pradinės mokyklos žemesniųjų luomų vaikams.*

Edukacinės programos dalyviai supažindinami su KAPM ekspozicijoje esančia eksponatų kolekcija, menančia Spaudos draudimo laikotarpį (1864–1904), su svarbiausiais istoriniais faktais.

Edukacinėje klasėje programos dalyviai supažindinami su eksponatų kopijomis – graždankos (*aut. past.* lietuviškos knygos, parašytos kirilica) kopija, grifelinės lentelės (*aut. past.* trečiąja seniausia rašymo priemone Lietuvoje) kopija, lietuviškos maldaknygės, naudotos per lietuviškos spaudos draudymetį, kopija. Atskleidžiama kiekvieno jų paskirtis. Pristatoma lietuviškos mokyklos istorija Spaudos draudimo laikotarpiu. Supažindinama su žymiausiais knygnešiais, daraktoriais, pagrindiniais laikraščiais „Aušra“ ir „Varpu“, kokios bausmės grėsdavo mokiniams išdrįsusiems prakalbėti surusintose valstybinėse mokyklose.

Pristatoma Povilo Višinskio knygos „Elementorius arba skaitymo ir rašymo mokslas“ (1905) ištrauka. Tekstų pagalba moksleiviai susipažįsta su tuometinės Lietuvos gyvenimu skaitydami informacinius tekstus apie asmens higieną, kraujotakos apytakos ratą, didaktinio pobūdžio pasakojimai.

Pasiūloma sudalyvauti vaidmenų žaidime „Slaptoji lietuviška mokykla“ (*Dialogo pavyzdys – priede Nr. 1*). Dalyviai pasiskirsto vaidmenis (du žandarai, daraktorius (mokytojas), knygnešys, pirkios šeimininkas ir mokinukai) vaidina trijų scenų vaidinimą. Situacija vaizduojama tokia: knygnešys neša brangų turtą – knygas – per sieną ir įvyksta jo dialogas su žandais. Įtikinęs žandus, jog neturi draudžiamos literatūros, knygnešys patraukia pas daraktorių. Tuo tarpu

daraktorius moko savo vaikučius skaityti (*slebizavoti*). Užsukęs knygnešys atiduoda knygas ir prisijungia prie besimokančiųjų. Dar beskaitant, į pirkia įsiveržia žandarai, atsekę knygnešio pėdomis, ir ima krėsti vidų, klausdami troboje esančiųjų, ar neturi slaptosios literatūros. Daraktorius sugeba išsisukti ir žandarai išeina nieko nepešę.

Norint suprasti vieną ar kitą laikotarpį būtina jį išgyventi, pajauti visomis žmogaus išgalėmis. Svarbu ne tik išgirsti, tačiau ir pamatyti bei būti empatišku, sugebėti įsijausti į tuometinių gyventojų problemas, pasistengti jas išgyventi kartu. Jau XVII a. pedagogas A. Komenskis tikėjo, jog mokiniai geriau išmoks, jeigu mokys vieni kitus (1927). Todėl ne veltui pasirinktas šis žaidimo būdas, kurio metu vaikams yra suteikiama galimybė mokant vieniems kitus geriau pasisavinti išgirstas žinias.

Taigi, ši KAPM edukacinė programa „Daraktorinė mokykla“ padės dalyviams geriau suvokti ir įvertinti, koks sunkus istorijos tėkmėje buvo knygos kelias, menantis skaudžią lietuviškos spaudos platintojų patirtį.

Reikalingos priemonės:

a) eksponatų kopijos: graždanka, maldaknygė su Baranausko ekslibriu, grifelinė lentelė su grifeliuku;

b) rūbai vaidinimui: lankytojams, vaidinantiems mokinukus: mergaitėms – nertos kepuraitės ir prijuostės, berniukams – kepurėlės, apsiaustai; daraktoriaus (mokytojo) rūbai, žandaro(-u) rūbai (kepurė ir švarkas), knygnešio rūbai (apsiaustas ir krepšys).

Pridedama: Dialogo, skirto vaidinimui, pavyzdys. Užduotys žinių patikrinimui

Edukacinės programos sudarytoja ir vedėja: KAPM Edukatorė Aušra Čerkauskienė.

Šaltiniai ir literatūra:

1. *Valančiauskis Matijus*. Trumpas katekizmas. Vilnius, 1865. (Graždanka).
2. *Przyąkowski Kazimieras*. Naujes Atorius arba surinkimas parsergieimu ir maodu pri Spawiednes, Kumunijos Szwętos, del Ligoniu ir Myrsztancziu. Vilnius, 1879. (Maldaknygė)
3. *Višinskis Povilas*. Elementorius arba skaitymo ir rašymo mokslas. Vilnius, 1905. P. 49 (tekstas).
4. *Duoblienė Lilija*. Šiuolaikinė ugdymo filosofija: refleksijos ir dialogo link. Vilnius: Tyto alba, 2006. P. 143 – 148.
5. *Merkys Vytautas*. Draudžiamosios lietuviškos spaudos kelias, 1864–1904. Vilnius, 1994.

Edukacinės programos „Daraktorinė (slaptoji) mokykla“ žaidimo dialogas

KNYGNĖŠIO / ŽANDARO DIALOGAS (I veiksmas)

- Kas toks esi, iš kur keliauji?
- BIELINIS būsiu, traukiu iš Prūsų.
- Ką veikei Prūsijoje? Ką tame krepšy neši?
- Ai, vietiniai žydėliai baisiai brangiai už muilą prašo, tai va, namų ūkiui daiktų įgyjau, popirosų pirkau ir nešuos dabar.
- Parodyk, išversk prekes.
- Kad ką čia versti. Ką čia, ponuli žandare, varginsies tokį vėlų metą, visas smalkybes žiūrėsi. Va, imk pusrublį, gal kas pigios arielkėlės neš, galėsi darmai įsigyti...
- Na gerai, BIELINI, keliauk, bet užveizėsiu, kad pas KATELEJ namuosna trauki, tai bus riesta, kartuvėse atsidursi ir tu, ir tas nusmurgęs mokytojas.

KNYGNĖŠIO / DARAKTORIAUS DIALOGAS (II veiksmas)

- Mielas brole, vos atsikračiau žandaro ant sienos, priimk greičiau knygas. Šiandien gavau AUŠRĄ naujausią, pačio daktaro BASANAVIČIAUS paruoštą, labai svarbu visiems kaime paskaityti, svarbius dalykus rašo.
- Gerai, gerai, sėsk, pailsėk, gal pats namų šeimininkas kokio viralo duos, o mes su vaikučiais paslėpsim šitą brangenybę.

ŽANDARO / DARAKTORIAUS DIALOGAS (III veiksmas)

- Tai ką, KATELE, vėl vaikų prisirinkęs visokias kvailystes jų galvon kiši?! Ar žinai, kad mūsų caro Rusijos Didžios įsakyta jus lietuvius, rusiškos kultūros išmokyti, savo kaimietišką lietuvišką kalbą pamest? Juk žinai, kad šitie jūsų darbeliai ne tik tau atsirūgs. Sibirane keliaus, visas savo tautines rašliavas pamiršęs ir šių namų šeimininką kartuvėсна pastūmėsi!
- Žinau, žinau, kad jūsų caras visai kvailybei pasidavė. Bet aš čia, ponas žandare, dėl grūdų malimo pasitart užėjau ir radau visus bežaidžiančius. Jau ganymas baigėsi, tai susiburia vaikai pasilinks mint, dainelių padainuoti, va paklausyk, kaip gražiai lietuvačiai suokia. Na, vaikučiai, padainuokit ponui žandarui dainelės „Du gaidėliai“ pirmą posmą!!!
- Ne jūsų dainuškų klausytis atėjau, atiduodat visą nelegalią spaudą ir jei norit sveiki likt, prašau vaišinkit mane ir dar kumpį išsinešimui įdėkit.

Užduotys žinių patikrinimui

_____ (Vardas)

_____ (amžius)

_____ (klasė)

_____ (mokykla)

Raštinės užduotys žinių patikrinimui

(1 LAPO PUSĖ)

I užduotis. Atsakykite į pateiktus klausimus. paveiksluką

• Kokius žymius žmones žinai, kurie padėjo išlikti lietuviškai

languose spaudai? _____

• Kaip kitaip dar vadinama lentelė „Pokutnica“ ar „Metelinka“, kurią užkabindavo vaikams, kalbėjusiems mokykloje lietuviškai? _____

• Pabaik sakinį: „Grifelinė lentelė su grifeliu (XIX a. pab. – XX a. pr.) yra _____ seniausia rašymo priemonė Lietuvoje.“

• Kuo daraktorius skyrėsi nuo mokytojo? _____

• Kuris iš laikraščių, nelegaliai ėjusių Spaudos draudymečiu buvo pradėtas leisti anksčiau (1883 m.), o kitas – vėliau (1889 m.?)

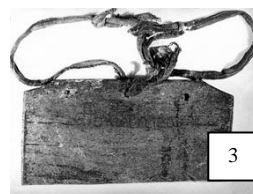
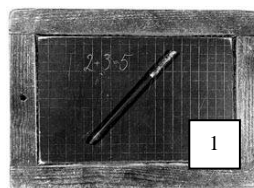
Dabar

1883 m. – _____, o 1889 m. – _____.

klausimus.

II užduotis. Turi skaičiumi pažymėtą

pažymėti I užduotyje paliktuose tuščiuose

Šaunu, tu atsakei į pusę pateiktų klausimų.

versk kitą lapo pusę ir atsakyk į likusius

(2 LAPO PUSĖ)

Išdėstyk skaičiais didėjančia tvarka (nuo 1 iki 10), kas tau labiausiai patiko (10) / nepatiko (1) dalyvaujant šioje edukacinėje programoje „Daraktorinė (Slaptoji) mokykla“:

- Sužinojau daug įdomaus apie Spaudos draudymetį;
- Patiko išbandyti senąsias mokymo priemones;
- Vaidinimo metu geriau supratau papasakotą informaciją;
- Man užteko vien edukatorės pasakojimo;
- Pamokoje man pravers, tai ką aš čia išgirdau, išmokau, pamačiau;
- Norėčiau dar kartą sudalyvauti šioje edukacinėje programoje;
- Edukacinės programos turinys labai panašus į pamokoje dėstomą turinį;
- Netradicinė aplinka (muziejuose veda ne tik ekskursijas!);
- Įdomios užduotys;
- Norėčiau, jog muziejų lankymas būtų įtrauktas į pamokų tvarkaraštį.

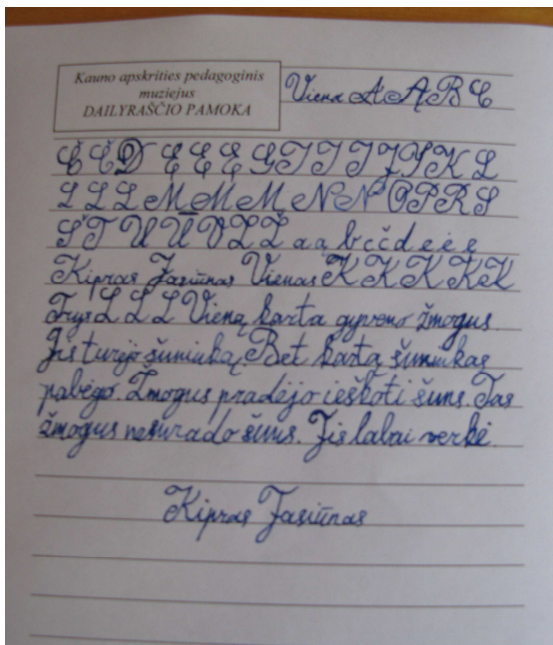
Ačiū už tavo atsakymus!

Geros dienos ☺

NUOTRAUKOS

1. Nuotrauka. Edukacinės programos „Karpinių pamoka“ akimirka

2-3 Nuotraukos. Edukacinės programos „Dailiraščio pamoka Tarpukario Lietuvos mokykloje“ akimirkos

4-5 Nuotraukos. Edukacinė programa „Tarpukario Lietuvos skautiški vaikų žaidimai“

6-7 Nuotraukos. Edukacinė programa „Daraktorinė (Slaptoji) mokykla“

8 Nuotrauka. Edukacinė programa „Įdomiausios mokymo priemonės 1918-1940m. Lietuvos mokykloje“

9 Nuotrauka. Edukacinė programa „Švietimo istorijos labirintais“

9-10 Nuotraukos. Edukacinė programa „Lietuviškos mokyklos praeitis“